

Vabariigi Valitsuse määruse
„Hiiumaa laidude maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Määrusega muudetakse olemasoleva Hiiumaa laidude maastikukaitseala piire, kehtestatakse uus kaitse-eeskiri ning laiendatakse kaitseala Natura 2000 võrgustikku kuuluvale Väinamere loodus- ja linnualale, et tagada nende siseriiklik kaitse. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide kaitse.

Hiiumaa laidude maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) asub Hiiu maakonnas Pühalepa vallas Aruküla, Kalgi, Salinõmme, Sarve, Soonlepa ja Valipe külas ning Lääne maakonnas Puise külas. Kaitseala kogupindala on 3223,5 ha, sellest maismaad 561,7 ha.

Kaitseala territoorium on osaliselt kaitse all olnud alates 1958. aastast, kui Hiiumaa Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee võttis 28. mail 1958. a otsusega nr 34 „Looduskaitse korraldamisest Hiiumaa rajoonis” looduskaitse alla neli laidu (Hanikatsi, Vares-, Kõrge- ja Kõverlaiu), mis reorganiseeriti Eesti NSV Ministrite Nõukogu 26. oktoobri 1971. a määrusega nr 493 „Uute riiklike kaitsealade moodustamise ja riikliku maastikulise kaitseala „Aegviidu-Nelijärve” ümbernimetamise kohta” (ENSV Teataja 1971, 44, 465) Hiiumaa laidude riiklikuks maastikukaitsealaks. Seni kehtiv Hiiumaa laidude maastikukaitseala kaitse-eeskiri ja välispiiri kirjeldus on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 27. oktoobri 1998. a määrusega nr 243 „Hiiumaa laidude maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut kaitseala, vaid kinnitatakse olemasolevale kaitsealale kehtivatele õigusaktidele kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitseala kaitse-eesmärke, kaitsekorda ja piire. Muudatuse on tinginud vajadus tagada piirkonna loodusväärtuste ja kaitsealuste liikide, eelkõige viigerhüljeste (*Phoca hispida botnica*) parem kaitse. Kaitseala hõlmab osa Natura 2000 võrgustikku kuuluvast Väinamere loodus- ja linnualast.

Määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kaitse planeerimise spetsialist Andres Miller (tel 5648 0567, e-post andres.miller@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Roland Müür (tel 627 2184, e-post roland.myyr@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee), eksperdihinnangu on andnud Taimo Aasma, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta Väinamere laidudele ning Hiiumaa kagurannikule iseloomulikke kooslusi ja maastikke, sealhulgas arhitektuuri- ja pärandkultuuriobjekte, ning lindudele olulisi rändepeatus- ja pesitsuspaiku. Kaitstakse elupaigatüüpe, mida EÜ nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (loodusdirektiiv) nimetab I lisas, neid liike ja nende elupaiku, mida on nimetatud loodusdirektiivi II lisas, linnuliike, mida Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (linnudirektiiv) nimetab I ja II lisas, ning mitmeid kaitsealuseid liike.

Kaitstavad elupaigatüübid on veealused liivamadalad (1110 – sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale, kusjuures tärniga on tähistatud esmatahtsad elupaigad), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lahed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), soolakulised muda- ja liivarannad (1310), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), püsitaimestuga liivarannad (1640), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvualad – 6210), lood (6280*), sinihelmikakooslused (6410), puisniidud (6530*), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), puiskarjamaad (9070) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Kaitstavad loodusdirektiivi II lisas nimetatud liigid on soohiilakas (*Liparis loeselii*) ja viigerhüljes (*Phoca hispida botnica*), mis on ühtlasi II kategooria kaitsealused liigid, ning hallhüljes (*Halichoerus grypus*), mis on ühtlasi III kategooria kaitsealune liik. Kaitstavad linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigid on merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), mis on ühtlasi I kaitsekategooria liik, naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*) ja laululuik (*Cygnus cygnus*), mis on II kaitsekategooria liigid, valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), randtiir (*Sterna paradisaea*), väiketiir (*Sterna albifrons*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*) ja punaselg-õgija (*Lanius collurio*), mis on III kaitsekategooria liigid, ning linnudirektiivi II lisas nimetatud linnuliik on sõtkas (*Bucephala clangua*). Kaitsealal kaitstav I kaitsekategooria liik on kõre (*Bufo calamita*), II kaitsekategooria liigid on randtarn (*Carex extensa*), hall soolmalts (*Halimione pedunculata*), harilik muguljuur (*Herminium monorchis*), kärbesõis (*Orphys insectifera*), rand-kirburohi (*Polygonum oxyspermum*), rand-soodahein (*Suaeda maritima*), lepa-kärbeseen (*Amanita friabilis*), kollane kivipuravik (*Boletus suspectus*), värviline lehtervahelik (*Leucopaxillus compactus*), kivirullija (*Arenaria interpres*) ja põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssoni*), III kaitsekategooria liigid on kare jürilill (*Cardamine hirsuta*), kakkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), hall käpp (*Orchis militaris*), longus ripp sammal (*Antitrichia curtipendula*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), ristpart (*Tadorna tadorna*) ja punajalg-tilder (*Tringa totanus*).

Vastavalt looduskaitseeaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eelduseks ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Hiiumaa laidude maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on kaitse-eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus, aga ka tüüpilisus, teaduslik ja ajaloolis-kultuuriline väärtus, samuti rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Vaieldamatu on ka Hiiumaa laidude esteetiline väärtus: kaunid vaated laidudele ja laidudelt, laidude liikide, maastike ja koosluste kirev mitmekesisus.

Ohustatud rannikelupaigatüübid veealused liivamadalad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lähed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), soolakulised muda- ja liivarannad (1310), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*) ning püsitaimestuga liivarannad (1640) on eriti tundlikud merereostuse suhtes. Samas on just rannikelupaigad olulised elustiku, sh linnustiku rohkuse ja mitmekesisuse poolest. Rannikelupaiku ja sealset linnustikku kaitstakse rahvusvaheliselt lisaks loodusdirektiivile veel linnudirektiivi ja Ramsari konventsiooniga (konventsioonist täpsemalt edaspidi). Rannikelupaikadest on rannaniidud ka haruldane poollooduslik kooslus.

Ohustatud ja haruldased poollooduslikud elupaigatüübid on peale rannaniitude (1630*) veel kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvualad – 6210), lood (6280*), sinihelmikakooslused (6410), puisniidud (6530*) ja puiskarjamaad (9070). Kunagi laialt levinud poollooduslikud kooslused on majandamisest väljalangemise tõttu muutunud haruldaseks. Pärändkoosluste Kaitse Ühingu (PKÜ) ja ametliku hooldustoetuse kõlblike poollooduslike alade andmebaasi põhjal leidub Eestis rannaniite 22 700 ha, kadastikke 4000 ha, kuivi niite lubjarikkal mullal 7250 ha, loodusid 19 800 ha, sinihelmikaniite 1750 ha, puisniite 8 200 ha ja puiskarjamaid 4700 ha. Lisaks on puiskarjamaid 2010. aasta statistilise metsainventuuri andmete põhjal 2500 ha ulatuses arvel metsamaana. Eriti ohustatud poollooduslikud elupaigatüübid on lood ja puisniidud. Loopealsed on kogu maailmas väga piiratud levikuga, mis teeb nad globaalselt haruldasteks ja seetõttu ka erilist kaitset vajavateks kooslusteks. Lisaks Eestile leidub loopealseid arvestataval hulgal veel vaid Rootsi suurtel saartel, eelkõige Ölandil ja Ojamaal. Puisniite, mida 20. sajandi alguses oli Eestis sadu tuhandeid hektareid, on praegu hoolduses alla 1000 ha. Mujal maailmas on puisniidud olnud laiemalt levinud veel Kesk- ja Lõuna-Rootsis (eriti Ojamaal) ning Lõuna-Soomes (eriti Ahvenamaal), vähemal määral teistes Läänemere-äärsetes maades ja kohati mujal Euroopas. Eesti puisniitudel on registreeritud üle 600 soontaimeliigi, mis moodustab ligi 40% Eesti floorast. Lääne-Eesti lubjarikastel puisniitudel leidub ruutmeetril tavaliselt üle 50 soontaimeliigi, mis on tunduvalt rohkem kui üheski teises metsavööndi taimekoosluses. Kuuel puisniidul on kirjeldatud enam kui 60 liiki ruutmeetril, sealhulgas Laelatu puisniidul 76. Selline liigirikkus tõstab Eesti puisniidud maailma taimekoosluste seas esimeste sekka.

Ohustatud sooelupaigatüüpi liigirikad madalsood (7230) on Eestis 30 000 ha. Paljude sooniitude seisundit on halvendanud varasem kuivendamine, mis on kohati uuesti aktuaalseks muutumas, eeskätt ümbritsevate metsade kuivendamisel või vanade kuivendussüsteemide taastamisel. Hoolduses on soostunud niite tänapäeval vaid veidi üle 1000 ha. Hoolduse lõppemisel ohustab madalsoid kulustumine, mätastumine ja võsastumine.

Ohustatud ja haruldased looduslikud metsaelupaigatüübid vanad looduspõhised metsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisse ning märgitud seal esmatahtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel osas on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Elupaigatüüp vanad looduspõhised metsad on ohustatud ka Eestis, kus see on jäänud haruldaseks ja selle pindala on 2010. aasta statistilise metsainventuuri andmete põhjal vaid 3,5% metsade kogupindalast ehk 78 000 ha, vanu laialehiseid metsi on üldse vaid 1000 ha ning soostuvate ja soolehtmetsade pindala on sama allika põhjal 2,1% metsade kogupindalast (45 400 ha). Kaitseta vanu metsi ohustab raie, mistõttu nende pindala väheneb pidevalt.

Merikotkas (*Haliaeetus albicilla*) on Eesti suurim röövlind, tiibade siruulatusega kuni 2,3 m. Liigi arvukus on viimastel kümnenditel taastunud (220–250 paari), kuid arvukuse kunagist taset ei ole seni saavutanud. Merikotkas on I kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Merikotka levikuareaal maailmas on lai, ulatudes Euroopast kuni Põhja-Aasiani, India, Hiina, Jaapani ja Gröönimaani. Euroopas pesitseb merikotkas Põhja-, Kesk- ja Ida-Euroopa riikides.

Laululuik (*Cygnus cygnus*) on kevadisel ja sügisel rändeperioodil kaitseala vetele iseloomulik linnuliik ning lindude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Lauluik viibib Eestis peamiselt läbirändel, kuid pesitsevate paaride arvukus on viimastel aastakümnetel järjest suurenenud ja varasem läbirändaja on muutnud juba arvestatavaks pesitsejaks. Eestit läbib kevadisel lõuna-põhjasuunalisel rändel hinnanguliselt 20 000 lauluuke, sügisel aga 5000 – 10 000. Suvel pesitseb Eestis umbes 100 lauluigepaari. Liik on Eestis II kaitsekategooria all. Maailmas hinnatakse liigi arvukuseks umbes 180 000 isendit, sellest Põhja-Euroopas 59 000 ja Islandil 20 000. Lauluik pesitseb Euraasia põhjaosa tundra- ja taigaaladel ning saartel. Vähesel määral pesitseb ka lõunapool, kuni Kesk-Euroopani. Talvitub Kesk- ja Lääne Euroopas, peamiselt Saksamaal ja Taanis.

Naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*) on Eestis peamiselt Lääne-Eesti saartel pesitsev vähearvukas (100–150 paari) haudelind. Naaskelnokk on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Liik, mis on laiemalt levinud parasvöötme Euroopa osas ja Kesk-Aasias, saabub Eestisse märtsis-aprillis ja lahkub juunis-augustis. Euroopas pesitseb 37 000 – 54 000 paari ja talvitub umbes 45 000 naaskelnokka.

Valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) on kevadisel ja sügisel rändeperioodil kaitsealale iseloomulik linnuliik ning lindude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Valgepõsk-lagle on Eestis arvukas läbirändaja, kelle arvukus küünib kevaditi 190 000 – 200 000 linnuni. Sügisrändel peatuvate lindude arv on tunduvalt väiksem, jäädes 70 000 – 75 000 vahele. Üksikud lagled on teadaolevalt alates 1981. aastast ka Eesti väikesaartele pesitsema jäänud. Pesitsejate arvukuse tõus on nüüdseks peatunud 100–150 paari juures. Eestis pesitsevad valgepõsk-lagled talvituvad Hollandis ja Saksamaa läänerannikul. Liik on Eestis III kaitsekategooria all, kuid samas ka jahilind, seda eeskätt põllukahjustuste vältimise eesmärgil. Maailmas asuvad valgepõsk-lagle traditsioonilised elupaigad arktilises vöötmes. Kuni 1971. aastani pesitses liik vaid Gröönimaal, Novaja Zemljal ja Teravmägedes. Viimase viiekümne aastaga on liigi seisund paranenud ning pesitsusala on laienenud Hollandisse, Taani, Saksamaale ning enamikku Läänemeremaadesse. Talvitusala hõlmab Iirimaa põhjaranniku, Šotimaa lääneranniku, Inglismaa looderanniku, kogu Hollandi ning Taani ja Saksamaa lääneranniku. Liigi koguarvukuseks on BirdLife Internationali uusima hinnangu järgi kuni 550 000 lindu.

Punaselg-õgija (*Lanius collurio*) on kaitseala suuremate laidude kadastikele iseloomulik pesitsev linnuliik ning lindude ja poollooduslike koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Eestis on punaselg-õgija üldlevinud ja arvukas haudelind, kelle arvukus on viimastel aastatel pärast mõningast langusperioodi taas tõusnud ja küünib punaselg-õgija kaitse tegevuskava andmetel 40 000 – 60 000 paarini. Liik on Eestis III kaitsekategooria all. Maailmas on punaselg-õgija levinud peaaegu kogu Euroopas ja Aasia lääneosas, puududes Euroopas vaid

Islandil ning olles haruldane Briti saartel, Pürenee poolsaarel ja Skandinaavia põhjaosas. Liik talvitub Aafrika lõunaosas, vähem Indias ja Kagu-Aasias. Liigi Euroopa asurkonna suurus on BirdLife Internationali 2004. aasta hinnangul 6,3–13 miljonit paari, mis moodustab maailma asurkonnast alla viiendiku.

Väiketiir (*Sterna albifrons*) on Eestis väikesearvuline haudelind, kes pesitseb peamiselt Lääne- ja Põhja-Eesti ranniku väikesaartel. Arvukust on hinnatud 150–175 pesitsevale paarile. Viimase 15 aastaga on populatsioon vähenenud 30–50%. Väiketiir on III kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Maailmas pesitseb väiketiir Euraasia paras- ja troopilises vöötmes, talvituma rändab Lõuna-Aafrikasse ja Austraaliasse. Väiketiiru maailmapopulatsiooni arvukushinnang on 300 000 – 400 000 isendit, kuid sellegipoolest hinnatakse enamiku populatsioonide arvukust vähenevaks.

Randtiir (*Sterna paradisaea*) on kaitseala väikesaartele iseloomulik pesitsev linnuliik ja lindude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Eestis on randtiir peaaegu oma pesitsusala lõunapiiril. Eesti asurkonna suuruseks hinnatakse 8000 – 12 000 paari. Liik on Eestis III kaitsekategooria all. Maailmas pesitseb randtiir Põhja-Jäämere ja selle lahtede randadel, väiksematel ja suurematel saartel, polaaraladel ka järvede ja jõgede kallastel sisemaal. Pesitsusala ulatub mitmes kohas piki randa ka parasvöötmesse. Randtiiru talvitusala asuvad Aafrika ja Antarktise vahel, ulatudes lõunasse kuni paakjääni. Iga-aastase rändete pikkus on üks pikimaid lindude seas. Kogu Euroopa randtiiru asurkonna suurust hinnatakse 500 000 – 900 000 haudepaarile, kusjuures umbes 60% asurkonnast pesitseb Islandil.

Vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*) on kaitseala suurematele laidudele iseloomulik pesitsev linnuliik ning lindude ja poollooduslike koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Vööt-põõsalind on kogu Eestis, kuid sagedamini Lääne-Eestis ja -saartel pesitsev haudelind, kelle arvukust on hinnatud 15 000 – 25 000 paarile. Liik on Eestis III kaitsekategooria all. Maailmas pesitseb vööt-põõsalind Kesk-Euroopast kuni Kesk-Aasia mäestikeni ning talvitub Kirde- ja Ida-Aafrikas. Arvukuseks hinnatakse Euroopas 460 000 – 1 000 000 paari.

Sõtkas (*Bucephala clangula*) on kevadisel ja sügisel rändeperioodil ning suvisel sulgimisperiodil kaitseala vetele iseloomulik linnuliik ning lindude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Eestis on sõtkas üldlevinud väikese arvuline haudelind (sisemaal), kelle arvukuseks hinnatakse 3000–5000 paari. Rändel (märts–mai ja september–november) on liik arvukas. Kui jääolud võimaldavad, jääb arvukalt talvitama. Sõtkas on jahilind. Mujal pesitsevad sõtkad Põhja-Ameerikas, Skandinaavias ja Venemaal. Nad on rändlinnud ja talvituvad tavaliselt pesitsuspaikadest lõuna pool, pehmema kliimaga parasvöötmealadel. Euroopas arvatakse pesitsevat üle poole miljoni paari.

Soohiilakas (*Liparis loeselii*) on Eestis oma leviku põhjapiiril, kasvades meist loode pool vaid Ahvenamaa saartel ja nende naabruses Rootsi rannikul. Lubjalembese liigina on soohiilakas levinud rohkem Lääne-Eestis, kuid üksikuid leiukohti on teada ka mujal Eestis. Kokku on Eestis umbes poolsada enam-vähem elujõulist populatsiooni, kuid enamasti on neis tegu vaid üksikute taimedega. Soohiilakas on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohualtiks. Soohiilaka kasvukohti ohustab liigi kaitse tegevuskava järgi peamiselt kuivendamine ja võsastumine. Soohiilaka levila maailmas on katkendlik, ulatudes Euroopa läänerrannikult Walesist ja Bretagne'ist läbi Väike-Aasia ja

Kasahstani Jenissei ülemjooksuni Aasias. Lõunas ulatub levila Itaaliani. Liiki leidub ka Põhja-Ameerikas.

Hallhüljes (*Halichoerus grypus*) on kaitseala vetele iseloomulik hülge liik ning hüljeste kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Hallhüljes on väga laialt rändav liik, mis elutseb Eestis peamiselt läänepoolses mereosas. Viimastel aastatel on hallhülge kaitse tegevuskava andmetel Eesti rannikul loendatud keskmiselt 3600 karva vahetavat hallhüljest ning seireandmed näitavad juurdekasvu peatumist. Liik on Eestis III kaitsekategooria all, kuid samas ka jahiluluk, seda eeskätt kalapüüniste kahjustuste vältimise eesmärgil. Maailmas hinnatakse hallhüljeste koguarvu umbes 400 000 ja see suureneb. Koguarvust rohkem kui poole moodustab Lääne-Atlandi ehk Ameerika asurkond. Ida-Atlandi ehk Euroopa asurkond asustab valdavalt alasid Islandi, Fääri saarte, Briti saarte ja Skandinaavia rannikul ning Valges meres. Ida-Atlandi populatsiooni suurust hinnatakse umbes 150 000 isendile ja ka see kasvab.

Viigerhüljes (*Phoca hispida botnica*) on kujunenud Läänemeres välja pärast jääaega viigerhülge suurimast, Põhja-Jäämere viigerhülge (*Phoca hispida hispida*) alamliigist. 20. sajandil kahanes inimtegevuse tulemusena viigerhüljeste arv Läänemeres rohkem kui 95% ja on praegu umbes 5000 looma. Tänapäeval on Läänemere viigerhüljes jagunenud kolme suhteliselt eraldunud asurkonda: Põhjalahe (Botnia lahe), Soome lahe ja Väinamere asurkonda. Eesti vetes peab viigerhülge kaitse tegevuskava andmeil elutsema ligi 1000 viigerhüljest. Viiger on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohustatuks. Läänemere viigerhüljes on Eesti vetes oma leviku lõunapiiril ning liik on väga tundlik kliimasoojenemise (poegimisajaks vajaliku jääkatte mittetekkumise oht) ja merereostuse suhtes.

Kare jürilill (*Cardamine hirsuta*) on Eestis oma levila kirdepiiril, kuid Lääne-Eesti rannavallidel väga tavaline, mujal harvaesinev liik. Kare jürilill on III kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Üldlevilaks on Euroopa subatlantiline osa.

Randtarn (*Carex extensa*) on Eestis oma levila kirdepiiril ja levinud peamiselt Lääne-Eestis. Randtarn on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Üldlevilaks on Euroopa rannik.

Kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*) on kaitseala niisketele niitudele iseloomulik liik ja poollooduslike koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Kahkjaspunane sõrmkäpp on Eestis üks laiemalt levinud käpalisi. Kasvada eelistab niiskematel niitudel ja soodes. Liigi välimus on väga varieeruv ja kasvukohad on suhteliselt ebapüsivad. Kollakasõieline alamliik on üsna haruldane ning kasvab peamiselt läänesaartel ja mõnel pool Lääne-Eesti mandriosas. Kahkjaspunane sõrmkäpp on Eestis III kaitsekategooria liik. Liigi üldlevila ulatub Lääne-Euroopast Põhja-Aafrikani ning Lääne- ja Kesk-Aasiani, ulatudes Skandinaavias ka polaarjoone taha.

Soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*) on kaitseala niisketele niitudele iseloomulik liik ja poollooduslike koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Eestis on soo-neiuvaip sagedasem Lääne- ja Põhja-Eestis, kuid kasvab ka mujal. Eelistab kasvada lubjarikastes niisketes kohtades, eriti lubjarikastes madalsoodes, aga isegi kraavides, ja kasvab

enamasti hulgi. Siiski on liigi levila käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel Eestis 18% vähenenud, võrreldes perioodiga enne 1971. aastat. Soo-neiuvaip on Eestis III kaitsekategooria liik. Maailmas on soo-neiuvaip levinud lähistroopikas ja parasvöötmes, sh Prantsusmaal, Itaalias, Kreekas, Türgis, Lääne-Iraanis ja Kaukaasias. Põhjas ulatub levila Skandinaaviasse ja idas Siberisse. Soomes on soo-neiuvaip haruldane.

Harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*) on kaitseala niisketele niitudele iseloomulik liik ning poollooduslike koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Harilik käoraamat kasvab Eestis paiguti. Lääne- ja Põhja-Eestis on küllaltki tavaline, Lõuna-Eestist on liik kadumas. Eelistab kasvada lubjarikkamatel niiskematel niitudel, puisniitudel, metsalagendikel, kadastikes ja madalsoodes. Harilik käoraamat on Eestis III kaitsekategooria liik. Üldlevila hõlmab Euraasia parasvöötme, kasvades muu hulgas Väike-Aasias, Iraanis, Hiinas, Jaapanis, Koreas.

Hall soolmalts (*Halimione pedunculata*) on Eestis oma levila kirdepiiril, siin harva esinev, vaid Lääne-Eesti rannasoolakutel, rannaniitudel ja mererannas kasvav üheaastane taim. Hall soolmalts on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Euraasias levinud kahe suurema osaareaalina: Põhja-Euroopas ja kontinentaalses Euraasias.

Harilik muguljuur (*Herminium monorchis*) on Eestis oma levila põhjapiiril, kasvades madala rohustuga lubjarikastel soostunud ja rannaniitudel, niisketel loopealsetel ja allikasoodes. Liik levib Eestis peamiselt läänesaartel ja mandri lääneosas. Harilik muguljuur on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Liigi areaal Eestis on käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel viimase 40 aasta jooksul kahanenud ligi 27%, seda eriti mandril ja peamiselt kuivenduse tõttu. Üldlevila jääb Euraasia keskmistele laiuskraadidele ja eraldatuna ka lõunapoolsematesse mäestikesse.

Hall käpp (*Orchis militaris*) on Eestis, eriti Lääne-Eestis paiguti tavaline, kuigi liik on siin oma levila põhjapiiril. Eelistab kasvada lubjarikastel kuivematel niitudel ja puisniitudel. Hall käpp on III kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks, sest käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel on viimase 40 aasta jooksul liigi areaal Eestis kahanenud umbes viiendiku võrra. Üldlevila ulatub Lääne-Euroopast Ida-Siberi ja Kaukaasiani.

Kärbesõis (*Orphys insectifera*) on Eestis oma levila kirdepiiril ning siin levinud rohkem läänesaartel ja Loode-Eestis, vähem Lääne- ja Põhja-Eestis ning Võrtsjärvest ida pool. Eelistab lubjarikkaid lagedamaid ja niiskemaid kasvukohti, kuid võib kasvada ka päris kuivadel loodudel. Kärbesõis on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Viimase 40 aastaga on liigi areaal käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel Eestis kahanenud 23% võrra. Peamised ohutegurid on avakoosluste kadumine ja veerežiimi muutused. Liigi üldlevila jääb Euroopa kesk- ja lääneosas ning osaareaalina Skandinaaviasse. Viimase kirdeserv ulatubki Eestisse.

Rand-kirburohi (*Polygonum oxyspermum*) on Läänemere endeem, mis on Eestis oma leviku kagupiiril ja millel on Eestis vaid üksikuid kasvukohti. Liik on üheaastane ja eelistab kasvada mererannal klibusel pinnal, eriti kohtades, kus randa uhutakse põisadrut, mis aitab sobivat

kasvupinnast moodustada. Rand-kirburohi on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohustatuks. Üldlevila jääb Euroopa põhjaossa.

Rand-soodahein (*Suaeda maritima*) on soolakulistel mererandadel kasvav üheaastane taim. Eestis on areali kirdepiir ning liiki esineb paiguti läänerannikul ja läänesaartel. Rand-soodahein on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Üldareaal on katkestunult tsirkumpolaarne.

Longus rippsammal (*Antitrichia curtipendula*) kasvab Eestis arumetsades lehtpuude tüvedel, varjukatel rändrahnudel ja rookatustel. Longus rippsammal on III kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks.

Lepa-kärbseseen (*Amanita friabilis*) on Eestis kümmekonna leiukohaga, kuid stabiilse arvukusega mürgisuse kahtlusega seeneliik. Seen on mükoriisamoodustaja lepaga. Lepa-kärbseseen on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohualtiks.

Värviline lehtervahelik (*Leucopaxillus compactus*) on Eestis teadaolevalt 14 leiukohaga, kuid stabiilse arvukusega mittesöödav seeneliik, millel arvatakse olevat mõningaid raviomadusi. Kasvab peamiselt Lääne-Eestis ja saartel laialehistes metsades ja puisniitudel, on lubjalembene. Värviline lehtervahelik on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks.

Kollane kivipuravik (*Boletus impolitus*) on Eestis teada vaid ühest leiukohast, mis asub Väinameres Hanikatsi laiu puisniidul tammede all. Kollane kivipuravik on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud äärmiselt ohustatuks.

Kõre (*Bufo calamita*) on Eestis oma levila põhjapiiril. Viimase poolsajandi jooksul on liigi arvukus Eestis pidevalt langenud ning kunagi Lääne-Eestis ja saartel tavaline liik on peaaegu kadunud. Kõre koguarvukuseks Eestis võib lugeda umbes 1000 täiskasvanud isendit. Kõre on I kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohustatuks. Maailmas on kõre levinud vaid Euroopas. Levila ulatub Ibeeriast Baltikumini. Liik puudub Lõuna-Alpides ja Balkani poolsaarel. Kõre on oma levila Kagu- ja Kesk-Euroopa osas üsna tavaline ja laialt levinud liik, kuid tema arvukus on oluliselt vähenenud Põhja-Prantsusmaal, Iirimaa, Suurbritannias, Belgias, Rootsis, Taanis, Lätis ja Eestis.

Põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssoni*) on suvel kaitseala metsadele iseloomulik liik ning metsade ja niitude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Põhja-nahkhiir elutseb Eestis aasta läbi, on siin elavatest nahkhiireliikidest kõige arvukam, hinnanguliselt 100 000 – 300 000 isendit, ja kõige laiemalt levinud. Liik on Eestis II kaitsekategooria all. Põhja-nahkhiir on Euraasias kõige põhjapoolsema levikuga nahkhiireliik, olles levinud Norrast Vaikse ookeanini ning polaarvööndist Šveitsi ja Kesk-Aasia kõrbeteni.

Kivirullija (*Arenaria interpres*) on Eestis väikesearvuline pesitseja ja läbirändaja, harvem talvituja. Eestis pesitseb 150–250 paari, peamiselt mererannas ja laidudel. Kivirullija on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohualtiks. Maailmas pesitseb kivirullija Euraasia ja Põhja-Ameerika põhjaosas, eelistatult tundras ning kuni mõne kilomeetri kaugusel veest. Liik talvitub põhjapoolkera lõunaosas ja peaaegu kogu

lõunapoolkeral. Mõned esimese aasta linnud jäävad talvitumispaikadesse ka pesitsushooajal. Euroopas pesitseb kivirullijaid 34 000 – 81 000 paari.

Liivatüll (*Charadrius hiaticula*) on Eestis üks arvukamaid kurvitsalisi mereranniku haudelindude seas. Liik pesitseb liivastel ja kivistel randadel, saartel, laidudel ning intensiivselt karjatatavail madala muruga rannaniitudel. Praegu arvatakse meil pesitsevat 2000–4000 paari, mis on aga ligi kaks korda vähem kui poole sajandi eest. Liivatüll on III kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Maailmas on liivatüll levinud ümber põhjapooluse, pesitsedes Euraasia ja Põhja-Ameerika tundra- ja taigavööndi veekogude ääres ja mererannikutel, samuti Kaukaasias. Euroopas on lõunapoolseim levikupiir Põhja-Prantsusmaa. Talvitusala ulatub Euroopast kuni Aafrikani. Lõunapoolsed pesitsejad on paigallinnud. Euroopas pesitseb 120 000 – 220 000 paari ja talvitub umbes 60 000 liivatüllil.

Ristpart (*Tadorna tadorna*) on kaitseala suurematele ja eriti ajalooliselt hoonestatud laidudele iseloomulik pesitsev linnuliik ning lindude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Eestis on ristpart tavaline, kuid väikesearvuline haudelind, kes pesitseb Lääne-Eesti rannikul ja saartel, harvem põhjarannikul. Liigi arvukus on viimasel ajal tõusnud 800–1200 haudepaarini. Liik on Eestis III kaitsekategooria all. Maailmas on ristpart levinud põhiliselt parasvöötlemises Euraasias, eriti poolkõrbe- ja stepivööndis Ungarist ja Väike-Aasiast kuni Mongooliani. Euroopas pesitseb liik ka rannikualadel Vahemeremaades, Prantsusmaal, Poolas, Briti saartel, Skandinaavias ja Edela-Soomes. Suurem osa linde lendab Euroopast talveks lõunasse, peamiselt Aafrika kirdeosa ja isegi Hiina rannikualadele, kuid Lääne-Euroopas ja Vahemeremaades on ristpardid peaaegu paiksed. Euroopas pesitseb umbes 40 000 paari.

Punajalg-tilder (*Tringa totanus*) on kaitseala laidude rannaniitudele iseloomulik pesitsev linnuliik ning lindude ja poollooduslike koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Punajalg-tilder on Eesti randadel tavaline ning sisemaal soodes ja luhtadel väikesearvuline haudelind, kelle arvukust hinnatakse Eestis 5000–7000 paarile. Liik on Eestis III kaitsekategooria all. Maailmas on punajalg-tilder levinud peaaegu kogu Euroopas, v.a Balkanil, ja Aasias kuni Tatari väinani. Leviala ulatub Himaalajas kuni 4500 m üle merepinna. Liik talvitub Aafrikas, Lõuna-Aasias, osaliselt ka Inglismaal ja Itaalias, üksikjuhtumeid on teada Eestistki. Euroopas arvatakse pesitsevat 200 000 – 610 000 paari ja talvituvat üle 18 000 linnu.

Kaitseala on tüüpiline ja ilmekas näide Hiiumaa kagurannikule omastest maastikest, eeskätt rannikukooslustest ja laidudest. Kaitseala on tänapäeval asustamata ning ebasoovitavast inimtegevusest (majandus- ja ehitustegevusest) suhteliselt vähe mõjutatud, mistõttu on säilinud möödunud sajanditele ja Hiiumaa rannikualale omane rannaniitude ja kadastikega maastik. Hanikatsil ja eriti Saarnakil on säilinud või taastatud omaaegset taluarhitektuuri. Nii ulatuslikke järjepidevalt hooldatud niidualasid (üle 30 ha) kui Saarnaki ja Hanikatsi laiul, mujal Eesti asustamata väikesaartel ei ole. Kaitsealal on looduslikus seisundis madalad merelähed. Väikesed laiud on oma pinnavormide mitmekesisuse ja erinevas arenguastmes kooslustega nagu suurte saarte väikesed mudelid.

Kaitseala on ka teaduslik väärtus. Teaduslikke andmeid ala linnustiku kohta on aastaist 1961 ja 1962, kui laidusid külastasid ornitoloogid A. Kumari, A. Jõgi, S. Onno ja H. Veroman, ja regulaarselt alates 1974. aastast (T. ja A. Leito). Ala taimestikku on uuritud juba aastatel 1903–1904 (K. R. Kupffer), 1925–1926 ja 1935 (T. Lippmaa ja K. Eichwald), 1930–1932 ja

1943 (G. Vilbaste), 1933 (B. Fromhold-Treu) ning 1956–1965 (H.-E. Rebasoo). Rahvusvahelist tähelepanu on pälvinud aastatel 1974–2011 toimunud Hanikatsi salumetsa haudelinnustiku iga-aastane seire. Aastast 1975 toimub kunagi seitsme ja nüüd üheksa kontrollsaare haudelinnustiku iga-aastane riiklik seire. Alates 1994. aastast toimub kaitsealal ja selle lähikonnas iga-aastane kalastiku riiklik seire. Riikliku seire käigus seiratakse alal veel viit haruldast taimeliiki (rand-kirburohtu, randtarna, hall-soolmaltsa, rand-soodaheina ja balti sõrmkäppa), rannaniitude taimekooslusi, hülgeid, laidude linnustikku, hanede, luikede ja sookurgede rändekogumeid Salinõmme soolakul, luiki (ja teisi rändlinde) Soonlepa lähel ning kotkaid. 1980-ndail kirjeldati rannikumaastike seire käigus kaitseala nelja maastikuprofiili, korduskirjeldused tehti 2006. aastal. Hanikatsi laiu puisniidu taastamisel alustati 2005. aastal puisniidu taastamise tulemuslikkuse seiret. Kaitseala kohta on koostatud mitu kursuse-, diplomi- ja magistritööd.

Kaitseala ajaloolis-kultuuriline väärtus on seotud laidude asustuslooga, ühendusteeks olemisega Hiiumaa ning Muhu-, Saare- ja Läänemaa vahel. Laiud on olnud asustatud aastasadu (vanimad arheoloogilised leiud pärinevad tuhande aasta tagusest ajast), püsiv inimasustus lakkas alles 1973. aastal. Praegu laidudel kaitstavad poollooduslikud kooslused ning pilkupüüdvad hooned ja rajatised või nende varemed on pärand kunagistelt laiuelanikelt.

Rahvusvahelisest lepingust tuleneva kohustuse mainimine on asjakohane, kuna kaitseala on osa rahvusvahelise tähtsusega märgalast Hiiumaa laiud koos Käina lahega (nn Ramsari ala). Koos paljude teiste riikidega (158 riiki) on Eesti (1993. aastal) ühinenud Ramsari konventsiooniga, mille eesmärk on kaitsta kogu maailma märgalasid, kuna nende pindala ja väärtus väheneb pidevalt kuivendamise, reostamise ja majandusliku kasutuselevõtu tõttu. Konventsioonis rõhutatakse märgalade suurt ökoloogilist rolli, seda eriti veelindude rände-, puhke- ja pesitsuspaikadena. Kõik konventsiooniga liitunud riigid peavad rakendama meetmeid märgalade kaitseks ja esitama vähemalt ühe märgala rahvusvahelise tähtsusega märgalade nimistusse. Eesti on sellesse nimekirja esitanud 17 märgala, sh Hiiumaa laiud koos Käina lahega (nimekirjas 17. juunist 1997) pindalaga 17 700 ha. Ramsari ala Hiiumaa laiud koos Käina lahega on globaalselt oluline rändlinnuliigile valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), mis on linnudirektiivi I lisa liik ja ühtlasi III kaitsekategooria liik, ning üleuroopaliselt oluline rändlinnuliikidele laululuik (*Cygnus cygnus*), mis on samuti linnudirektiivi I lisa liik ja ühtlasi II kaitsekategooria liik, ning linnudirektiivi II lisa liigile sõtkas (*Bucephala clangula*). Kaitseala jääb tervikuna Lääne-Eesti saarestiku biosfääri programmialale, mis on UNESCO programmiga MAB (Man and Biosphere) haaratud ala haridus-, seire- ja uurimistöö korraldamiseks ning loodusvarade kaitse ja säästliku kasutamise ühitamiseks.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Ala on kaitse all juba 1958. aastast ja aja jooksul on kaitseala laiendatud, et tagada loodusväärtuste parem säilimine ja kaitse. Pärast püüasustuse lakkamist (1973. aastal) tagas Hiiumaa Tööstuslik Metsamajand ja 1971. aastal selle alluvuses loodud Hiiumaa laidude kaitseala administratsioon aastasadu niidetud ja karjatatud laidude jätkuva hoolduse. Raskendatud ligipääs laidudele ühelt poolt ja väärtuslikemate pärandkoosluste järjepidev hooldamine teiselt poolt on loonud erakordse elustiku mitmekesisuse, kus lähestikku esinevad nii looduslikele kui ka poollooduslikele kooslustele omased liigid. Loodusväärtuste suure kontsentratsiooni tõttu on otstarbekas jätkata ala kaitsmist. Kaitsekorra muudatused on suhteliselt väikesed ning tingitud peamiselt teadmiste paranemisest loodusväärtuste olemasolu ja paiknemise kohta. Viigerhülge (*Phoca hispida botnica*) paremaks kaitsmiseks on otstarbekas moodustada Viigri sihtkaitsevöönd, laiendada Laidelahe sihtkaitsevööndit ja

kaotada ära Agariku sihtkaitsevöönd. Pärändkoosluste hooldamiseks tsoneeritakse looduslikust sihtkaitsevööndist hooldatavasse sihtkaitsevööndisse Hoburahu, mis on Hiiumaaga kokkukasvamise tõttu muutunud osaks suuremast karjatatavast alast, ja Suur-Pihlakare, kus asub taastatud arhitektuuriline pärändobjekt kalurionn. Eesti teadaolevalt suurima soolakuala taastamise ja hooldamise paremaks võimaldamiseks tsoneeritakse Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndist väheväärtuslik väike veiste ületalvepidamiseks mõeldud ala (3,8 ha) piiranguvööndisse.

Kaitsealalt on teada 343 seeneliiki (2008. a seisuga), 229 samblikuliiki (2001. a), 190 samblaliiki (2001. a), 608 soontaimeliiki (2006. a), 5 liiki kahepaikseid (sh kõre), 3 liiki roomajaid, 188 linnuliiki (2009. a) ning 22 loodusdirektiivi I lisale vastavat elupaigatüüpi pindalaga 2525 ha, mis moodustab 79% kaitseala territooriumist (kaitse-eesmärgina ei ole nimetatud elupaigatüüpi allikad ja allikasood, koodiga 7160, mida on vaid 0,05 ha). Kaitstavad elupaigatüübid on inventeeritud aastatel 1995–2000 (E. Roosalu, R. Miller jt) ning 2009 (T. Leito), hiljem on tehtud koosluste taastamistöde ja hoolduse käigus parandusi poollooduslike elupaigatüüpide andmetes. Kõiki keskkonnaregistrisse kantud väärtusi ei ole ala kaitse-eesmärgiks seatud, kuna nn katusliikide ja elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse.

Äärmiselt ohustatud ja haruldastest liikidest kasvab kaitsealal (ainus teadaolev kasvukoht Eestis, leitud 1967. aastal ning K. Kalamees ja V. Liiv 2008. aastal) kollane kivipuravik (*Boletus suspectus*); eriti ohustatud liikidest on kaitsealal rand-kirburohu (*Polygonum oxyspermum*) kasvukohad ja viiherhülge (*Phoca hispida botnica*) olulisim elukoht Eestis; seal on ohustatud haudelinnuliikide merikotka (*Haliaeetus albicilla*) ja naaskelnoka (*Recurvirostra avosetta*) pesitsus- ja toitumisala (merikotka pesitsemine alal on teada alates 2006. aastast, kui OÜ Metsaruum selle tuvastas, ja naaskelnoka pesitsemine alates 1977. aastast, kui T. Leito selle tuvastas). Rohkem või vähem ohustatud on kõik kaitse-eesmärgina nimetatud kaitsealused liigid ja elupaigatüübid. Eriti ohustatud liik on veel kõre (*Bufo calamita*), kes on kunagi kaitseala asustanud ning keda nüüd üritatakse taasasustada. Salinõmme soolak on üks suuremaid soolakualasid (elupaigatüüp soolakulised muda- ja liivarannad) Eestis. Vähestena nüüdseks püüasustuseta jäänud Eesti väikesaartest on Saarnaki laiul ning ka Hanikatsi laiul osaliselt säilinud ja taastatud laidude omaaegne taluarhitektuur. Hooldusviisilt on haruldased laidude niidetavad pärändkooslused (elupaigatüübid puisniidud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, loo- ja rannaniidud, kadastikud; kokku umbes 35 ha). Haruldane jäänuk on sajandivanune laialehine salumets (elupaigatüüp vanad laialehised metsad) Hanikatsi laiul. Hanikatsi salumetsas (*Lepana* metsas) on longus rippsambla (*Antitrichia curtispindula*) kõige rikkalikum kasvukoht Eestis.

Lisaks eespool kirjas olevale on Hiiumaa laidude maastikukaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on peaaegu ülepinnaalset Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala on osa suurest Väinamere linnu- ja loodusalast.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Loodud rajoonilisena 1958. aastal, sai kaitseala riikliku staatuse 1971. aastal maastikukaitsealana, mille eesmärk oli säilitada Väinameres asuvaid väikeseid omapäraseid saari ja laide, haruldasi taimeliike ja kooslusi, linnustikku ja maastikulisi komplekse. Looduskaitseaduse § 28 kohaselt on maastikukaitseala kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks ning maastikukaitseala võimalikud vööndid on sihtkaitsevöönd ja piiranguvöönd. Aja jooksul on kaitseala roll liikide

kaitstes küll suurenenud, kuid ühegi alal kaitstava liigi jaoks ei ole peetud vajalikuks loodusreservaadi moodustamist ning olulisem on kaitsealal seisundi, mitte protsessi kaitse, mistõttu ei ole vajalik valida kaitseala tüübiks looduskaitseala.

Maastikukaitsealast on väiksemate piirangutega kaitstava ala tüüp hoiuala. Kuid hoiuala ei tzoneerita eraldi kaitsevöönditesse ja sellele ei kehtestata eraldi kaitsekorda täpsustavat kaitseeeskirja ning hoiualal ei saa kehtestada ajalisi viibimispiiranguid. Kuna mitme alal esineva kaitsealuse liigi soodsa seisundi tagamiseks on nende liikide elupaigas inimestele teatud viibimispiirangute kehtestamine hädavajalik või on piirang otse seadusest tulenev (LKS § 50 lõige 5), peab nende liikide elupaigad tzoneerima sihtkaitsevööndisse. Looduskaitseaduse § 30 lõike 2 punkti 4 alusel saab kaitse-eeskirjaga sihtkaitsevööndis seada kaitsealuste liikide elupaigas, kasvukohas ja rändlindude koondumispaigas piiranguid inimeste viibimisele.

Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

Arvestades eeltoodut ja asjaolu, et kaitse korraldamisel on oluline osa poollooduslike koosluste hooldamisel ja taastamisel, on kaitseala tüübiks olev maastikukaitseala jätkuvalt põhjendatud.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piir

Kaitseala piiritlemisel lähtuti sellest, et kaitstavad väärtused oleksid hõlmatud nende kaitseks sobivatesse vöönditesse ning piir oleks üheselt arusaadav ja looduses tuvastatav. Seetõttu on piiritlemisel maismaal kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihte, teid, kraavide kaldaid, kiviaedu, mõõdistatud maaüksuste piire) ning mõttelisi sirgeid, merel maamärke, rannajoont ja mõttelisi sirgeid. Kaitseala piiri kaardile kandmisel on alusena kasutatud Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Planeeritavates piirides on kaitseala kogupindala 3223,5 ha, millest maismaa pindala on 561,7 ha ja veeala 2661,8 ha. Kaitsealal olevad maaüksused jäävad kõik Kalgi ja Salinõmme küla maadele, kuid merealad ulatuvad kaugemale teiste külade territooriumile. Maaomandist on 354 ha eraomandis, ülejäänud on riigi omandis (151 ha), segaomandis (8,3 ha) või jätkuvalt riigi omandis olev maa (u 48 ha). Senisega võrreldes suureneb kaitseala maismaa pindala peamiselt väikesaartel maakerke tulemusena 34 ha ja veeala ümbritseva Väinamere hoiuala arvel 527 ha võrra. Eramaa osas kaitseala ei laiene. Kui seni kuulus kogu kaitseala maa sihtkaitsevööndisse, siis nüüd tzoneeritakse 3,8 ha eramaad piiranguvööndisse. Kaitsealal ei ole ühtegi püsielanikuga elamut ega haritavat põllumaad.

Kaitseala koosneb kuuest lahustükist. Kõige loodepoolsem osa on senine Salinõmme soolaku sihtkaitsevöönd, mis on kaitse alla võetud 1998. aastal ning mille, nagu kõigi teistegi vööndite piiritlemisel lähtuti vööndi eesmärgist ja looduses olevatest piiridest. Selle vööndi piiritlemisel lähtuti eesmärgist kaitsta Hiiumaa ja Salinõmme poolsaare vahelist madalat ala, mis on endine merepõhi, kuid mida nüüd maakerke tulemusel tuntakse Salinõmme soolakuna, ning seda soolakut puhvrina ümbritsevaid metsi. 1998. aastal lähtuti piiritlemisel põhiliselt metsasihtidest, Milgi kraavist ja Suuremõisa–Salinõmme teest. Sihtkaitsevöönd on looduses tähistatud ja ühtlasi parandatakse nüüd ära varasem kaardiviga sihtkaitsevööndi kagunurgas. Lahustükk on piiritletud idast Suuremõisa–Salinõmme teega. Maaüksuste 12122 Suuremõisa–Salinõmme tee (63902:001:3990), Tornikivi (63902:001:2281) ja Soolaku (63902:001:0157) ühisest piiripunktist kulgeb kaitseala piir mõttelise sirgena lääne poole kunagise põhja-

lõunasuunalise metsasihini soostunud lagendiku põhjaserval. Edasi kulgeb piir mööda senise kaitseala piiriks oleva vana metsasihi lääneserva mööda lõuna poole kuni ristuva kiviaiani, seejärel mööda kiviaeda loode poole ja siis edela poole mõttelise sirgena Tammjärve (Salinõmme lahe põhjaotsa) keskele. Edasi kulgeb piir mõttelise sirgena Milgi kraavi vasakpoolse kaldani ja seejärel mööda kraavi vasakkallast kuni vana ida-läänesuunalise metsasihini ning siis mööda selle metsasihi lõunaserva kuni põhja-lõunasuunalise vana metsasihini. Edasi kulgeb piir mööda vana põhja-lõunasuunalise metsasihi idaserva põhja poole kuni maaüksuseni Keskküla (63902:001:2433), seejärel mõttelise sirgena kirde poole kuni maaüksuse Kalgi (63902:001:0625) kirdepiirini. Seal toimub senise kaitseala piiriga võrreldes muudatus ja edasi kulgeb piir loode poole kuni maaüksuse Sõduri (63902:001:0282) lõunatipuni. Seejärel kulgeb piir mööda maaüksuste piire kirde poole maaüksuse Juhe (63902:001:0203) läänetipuni ning otse kirde poole edasi mööda metsatee kaguserva kuni senise kaitseala piirini ja vana põhja-lõunasuunalise metsasihini riigimaal. Edasi kulgeb piir mööda metsasihi idaserva põhja poole kuni ristumiseni vana ida-läänesuunalise metsasihiga. Seejärel kulgeb piir ida poole mööda metsasihi lõunaserva, maaüksuste piire ja mõttelist sirget kuni Suuremõisa–Salinõmme teeni.

Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndi loodepiiril liidetakse vööndiga piirnev 3,8 ha suurune riigi omandis olev maatükk ja 0,1 ha riigi metsamaatükist (Kärdla metskond 54, katastritunnusega 63902:001:1060). Riigimetsatükk on piiritletud metsatee, kaitseala senise piiri ja kaitsealaga liidetava jätkuvalt riigi omandis oleva maatükiga. Viimane on piiritletud naaberkinnistute piiridega. Liidetavad maatükid on kaetud soolehtmetsaga, mis vaheldub madalsoolaukudega, olles loogiliseks jätkuks varem kaitse all olevatele metsa- ja soo-osadele. Ettepaneku liita maatükid kaitsealaga tegi ekspert Taimo Aasma. Nimetatud maatükid liidetakse ka Natura 2000 võrgustikku kuuluva Väinamere linnu- ja loodusala. Sihtkaitsevööndist eraldatakse kunagise Passi talu õueala ja selle lähiümbrus (3,8 ha), kus on tugev inimõju ja mille looduskaitseväärus on kesine. Passi piiranguvöönd on piiritletud edelas ja läänes kaitseala välispiiriks oleva Milgi kraavi vasakkaldaga, põhjas ja kirdes metsa ja lageda ala vahelise piiriga. Piiranguvööndi lõunaosas on väheväärtuslik metsakultuuri ala, mis piirneb kirdest kuivenduskraavi (kraav on tervikuna piiranguvööndis), edelast Milgi kraavi (mis on kaitseala välispiir) ja kagust rannaniiduga (mis kuulub sihtkaitsevööndisse). Saarekesena jääb piiranguvööndi keskele väärtuslikum metsatükk (0,6 ha), mis kuulub jätkuvalt sihtkaitsevööndisse.

Järgmise kaitseala lahustüki moodustab Soonlepa lahe piiranguvöönd, Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevöönd ja osaliselt Laidude sihtkaitsevöönd. Vööndisse on haaratud suhteliselt looduslikud väikesaared (Väike-Pihlakare, Valgekare, Sitakare, Kivirahu jt) ja neid ümbritsev mereala, mis on väga oluline pesitsevatele ja rändel peatuvatele lindudele. Soonlepa lahe piiranguvöönd ümbritseb Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndit ning Laidude sihtkaitsevööndisse kuuluvaid Auklaidu ja Öakse laidu. Lahustükk on piiritletud Soonlepa lahe ja Hiiumaa vahelise rannajoonega Härglaiu (Salinõmme poolsaare lõunaotsa) lõunatipust kuni Talislaiu otsani ehk Talissääreni (Soonlepa poolsaare lõunaosas). Talislaiu otsast kulgeb kaitseala piir merel mööda mõttelist sirget edelasse Öakse laiule lõunaotsa lähedalt mööda, pöörduv siis loodesse ja kulgeb Öakse laiust ja Auklaiust 120–150 m kaugusel merel mõttelise sirgena umbes 250 m kaugusele Härglaiu lõunatipust lõunapool asuvasse punkti merel, sealt põhja poole Härglaiu lõunatipuni. Kaitseala välispiir kattub Soonlepa lahe piiranguvööndi piiriga, erandiks on umbes 600 m rannajoone lõikates Härglaiu lõunatipust mööda Salinõmme poolsaare idapoolset rannajoont põhja poole. Selle lõigu osas kattub kaitseala välispiir Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndi piiriga. Edasi kulgeb selle sihtkaitsevööndi piir Salinõmme poolsaarelt mõttelise sirgena merel kirde poole kuni

Valgekarest umbes 230 m kirdes asuva kivini (Valgekare kivini), möödudes Valgekarest põhja pool umbes 60 m kauguselt. Edasi kulgeb Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndi ja Soonlepa lahe piiranguvööndi vaheline piir mööda mõttelist sirget merel kagu poole kuni punktini, mis asub umbes 60 m kaugusel Suur-Pihlakarest kirdes. Seejärel kulgeb vöönditevaheline piir merel sirgelt otse lõunasse Pärglaiu ja Öakse laiü vahekohani, seejärel mööda Pärglaiu põhjapoolset rannajoont lääne poole kuni Pärglaiu läänetipuni, sealt mõttelise sirgena edela poole merel üle Silmarahu Auklaiu idatipuni, edasi mööda Auklaiu põhjapoolset rannajoont Auklaiu loodetipuni ning sealt mõttelise sirgena üle mere Härglaiu lõunatipuni. Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndi senist piiri ei muudeta, kuid vööndist arvatakse välja ja liidetakse Laidude sihtkaitsevööndiga Suur-Pihlakare (riigiomand), millel asub riigi omandis olev kalurionn ja taastatud rannaniiduala, ning Hoburahu (jätkuvalt riigi omandis), mis on Salinõmme poolsaarega peaaegu kokku kasvanud ja millel on Salinõmme rannaniidul karjatatavad veised taastanud samuti ilusa rannaniidu. Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndi piiritlemisel 1998. aastal lähtuti looduslikest maa- ja meremärkidest ning neid ühendavatest mõttelistest sirgetest.

Kaitseala kolmanda lahustüki moodustab Saarnaki laid ja laiuga piirnevad väikesed merealad laiü põhja- ja kaguosas. Kaitseala piir kulgeb mööda Saarnaki laiü rannajoont, erandiks Vähe-Saarnaki otsast üle mere kirdesse kulgev mõtteline sirge üle Kajakarahu lääneotsa Pähkerahu põhjarannikuni ja sealt mõttelise sirgena üle mere kagusuunas Viirerahu otsani Saarnaki laiul. Teine erand on piiri kulgemine Saarnaki laiü Tammese otsast mõttelise sirgena üle mere Oorahu idaotsani ja sealt üle mere mõttelise sirgena Saarnaki laiü Sääreotsani. Kolmas erand on Vähe-Saarnaki silm, kus piir kulgeb mõttelise sirgena üle mere Kuusenukast Männinukka. Kaitseala kogu kolmas lahustükk kuulub Laidude sihtkaitsevööndisse.

Laidude sihtkaitsevööndi piiritlemisel loobutakse varasemast 50 m laiusest veelast ümber laidude (veela liidetakse Väinamere hoiualaga). Seoses inimeste viibimise kooskõlastamise nõude leevendamisega Laidude sihtkaitsevööndis kaob senine vajadus sihtkaitsevööndi kaitsekorra järele laide ümbritseval veeribal. Pealegi on 50 m laiuse veeriba määratlemine merel välitingimustes ja erineva veeseisuga üsna keeruline. Vööndi piir, üksikute eranditega, kattub põhikaardi rannajoonega. Erandiks vööndi ja ühtlasi kaitseala välispiiri kulgemisel on Saarnaki laiust põhjas ja kagus olevad väikesaartega (rahudega) alad ja Vähe-Saarnaki silm ning Hanikatsil Öuane ja Rootsimaa lõugas. Sihtkaitsevööndisse kuuluvad suuremad ja tugevama inimõjuga laiud: Auklaid, Öakse, Suur-Pihlakare, Hoburahu (seni kuulusid kaks viimast Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndisse), Saarnaki ja seda ümbritsevad väikesaared, Hanikatsi (v.a laiü põhjaosa) ja Vareslaid. Vööndist arvatakse välja moodustatavasse Viigri sihtkaitsevööndisse arvatud Kõrgelaid, kuna selle laiü ümbrus on oluline viigerhüljestele, kelle kaitsest tuleb lähtuda Viigri sihtkaitsevööndis, sh Kõrgelaiul. Laidude sihtkaitsevööndis asub valdav ja kõige väärtuslikum osa laidude poollooduslikest kooslustest ja säilinud taluarhitektuurist.

Kaitseala neljanda lahustüki moodustab Hanikatsi laid (valdavalt eraomand), kus kaitseala piir kulgeb mööda rannajoont, erandiks Öuane lõugas laiü läänerannikul, kus piir kulgeb mõttelise sirgena üle mereala Torniootsast Kajunaotsani, ning Rootsimaa lõugas laiü lõunaosas, kus piir kulgeb mõttelise sirgena maanukkade vahel nii, et Rootsimaa lõugas kaitseala sisse jääb. Lahustüki kesk- ja lõunaosa kuulub Laidude sihtkaitsevööndisse, põhjaosa Hanikatsi salumetsa sihtkaitsevööndisse. Hanikatsi salumetsa sihtkaitsevöönd (eramaa) Hanikatsi laiü põhjaosas piiritletakse senise mõttelise sirge asemel koosluse piiri ja rannajoonega. Vööndi lõunaosast arvatakse Laidude sihtkaitsevööndisse tugevama inimõjuga ja niidetava alaga piirnev ala, mis on taastatud puisniiduks. Hooldatava puisniidu ja loodusliku salumetsa

vaheliseks piiriks on vana kiviaed. Sellelt taastatud puisniidult on pärit kaitseala vanimad inimtegevuse jäljed (1000 aasta tagune muistne põllupeenar).

Kaitseala viienda ja kõige suurema lahustüki moodustab ala, millesse on haaratud kaitsealusele viiherhülgele kõige olulisem ala Eestis. Lisaks merealale on kaitseala lahustükki haaratud mitu laidu ja rahu, mille ümber elutsevad viiherhülged, aga ka hallhülged. Laiud ise on koduks mitmele teiselegi kaitstavale liigile, näiteks merikotkale. Kaitseala lahustüki piir kulgeb Hanikatsi lai Rootsimaa ninast umbes 30 m lõunas meres olevast punktist mõttelise sirgena merel kagu poole kuni Varesrahu lääneotsani, sealt mööda rannajoont ja üle mere mõttelise sirgena kirde poole Varesrahu põhjarannani, mööda rannajoont ida poole ja üle mere mõttelise sirgena Vareslaiu Suursääre põhjanukani ning edasi mööda Vareslaiu rannajoont kuni Majalauka sääreni lai kagutipus. Edasi kulgeb piir merel umbes 280 m mõttelise sirgena ida poole, kus käändub kagusse ja kulgeb merel mõttelise sirgena Kõrgelaiu (riigiomand) põhjatipuks oleva Sadamasääreni. Sadamasäärest kulgeb kaitseala piir mööda Kõrgelaiu idapoolset rannajoont kuni Tagumise klombini lai lõunaosas, sealt mõttelise sirgena üle mere umbes 350 m kagu poole, kust edasi kulgeb piir merel pikalt kirde poole kuni Kõverlaiust (valdavalt riigiomand) umbes 1300 m põhja pool asuva punktini meres. Seejärel kulgeb piir merel mõttelise sirgena kagu poole kuni umbes 1400 m Hülgerahust (jätkuvalt riigi omandis, Kõverlaiust idapool olev rahu) idakagus oleva punktini, mis jääb Lääne maakonna merealale. Läänemaa merealalt kulgeb piir merel mõttelise sirgena edela poole tagasi Hiiu maakonna merealale kuni Ahelaiu (eraomand) Suursäärest umbes 1500 m lõunas oleva punktini meres, kust piir kulgeb mõttelise sirgena edasi loode poole kuni Hanerahust umbes 500 m lõunas meres asuva punktini. Seejärel kulgeb piir merel mõttelise sirgena loode poole punktini meres, mis asub umbes 1350 m Hanikatsi lai Rootsimaa ninast edelas, sealt kulgeb piir merel mõttelise sirgena kirde poole Hanikatsile lähemale punktini, mis asub meres umbes 350 m Rootsimaa ninast edelas, ning sealt mõttelise sirgena merel kirde poole kuni umbes 30 m kaugusele Rootsimaa ninast lõunas. Kaitseala lahustüki piiresse jäävad Laidelahe sihtkaitsevöönd, moodustatav Viigri sihtkaitsevöönd ja osa (Vareslaid ja -rahu) Laidude sihtkaitsevööndist.

Viigri sihtkaitsevöönd on uus moodustatav vöönd viiherhülge paremaks kaitsmiseks. Vöönd moodustatakse hülgeekspertide (I. ja M. Jüssi) soovitusel ja soovitatud piirides. Kogu vööndi ala oli ka varem kaitse all, valdavalt Väinamere hoiualana. Vööndisse jääb osa senisest Agariku sihtkaitsevööndist, mis uue kaitse-eeskirjaga vööndina likvideeritakse. Ülejäänud senise Agariku sihtkaitsevööndi ala liidetakse Väinamere hoiualaga. Laidude sihtkaitsevööndist liidetakse Viigri sihtkaitsevööndiga Vareslaiu edelarannikuga piirnenud 50 m laiune mereriba ja Kõrgelaid tervikuna koos lääneranniku 50 m mereribaga. Laidelahe sihtkaitsevööndist arvatakse pisut leebema kaitsekorruga Viigri sihtkaitsevööndisse Hanerahu (uuealal põhikaardil kui Anerahu, jätkuvalt riigi omandis) ja seda ümbritsev mereala, et võimaldada meresõiduohutuse huvidest lähtuvalt pärast kevadise viibimispiirangu lõppu mööduda paadiga Hanerahust ka ida poolt ning vajaduse korral Hanerahul randuda. Viigri sihtkaitsevööndi piirid on määratud maamärkide, merel koordinaatpunktide ja nendevaheliste mõtteliste sirgete ning Vareslaiu edalapoolse ja Kõrgelaiu idapoolse rannajoonega. Vöönd hõlmab valdavalt madalat mereala, kus viigritel meeldib kividel ja madalikel puhata, eriti kevadisel karvavahetuse ajal. Viigri sihtkaitsevööndi ulatumine Hanikatsi lõunatipust 30 m kauguseni tuleneb vajadusest suunata kevadine paadiliiklus hülgealadest pisut kaugemale, Hanikatsi põhjarannikule. Ka seni kasutasid Hanikatsist lõuna pool olevat veeteed vaid üksikud kalapaadid, kuid nende häiriv mõju viigritele on hülgeekspertide sõnul siiski märkimisväärne. Hanikatsi laiust põhja poolt mööduv veeteed on üldkasutatavam ja seal looduskaitselisi liikumispiranguid ei ole (ala jääb Väinamere hoiualale). Viigri

sihtkaitsevöönd lõpeb 30 m enne Hanikatsi rannikut, mis kuulub Laidude sihtkaitsevööndisse. Nii ei teki olukorda, kus Hanikatsi rannikul toimetav inimene kogemata viibimispiirangu ajal (1. aprillist kuni 1. juunini) Viigri sihtkaitsevööndisse sattudes kaitsekorda rikub. Inimese viibimine Hanikatsi lõunarannikul ja sealselt rannajoonest kuni 30 m lõuna pool ei häiri peamiselt Kõrgelaiu lääneranniku kividel puhkavaid viigreid. Samas ei ole see 30 m laiune mereala mootorpaadiga, mille müra hülgeid häirib, laevatatav.

Loodavast Viigri sihtkaitsevööndist on viigrite jaoks veelgi olulisem Laidelahe sihtkaitsevöönd. Hülgeekspertide soovitusel on Laidelahe sihtkaitsevööndi kui Eesti kõige olulisema viigrite elupaiga piire tunduvalt laiendatud (Väinamere hoiuala arvel). Sihtkaitsevööndi laiendamise eesmärgiks on tagada viigritele sobiv kaitsekord kogu lesilateks sobivate laidude, rahude ja madalike alal koos piisava puhveralaga. Vööndisse jäävad suurematest laidudest Ahelaid ja Kõverlaid ning pisematest Ankrurahu, Aherahu, Hülgerahu, Luigerahu, Kadakarahun ja neid ümbritsev mereala, mis ulatub 2,3 ha ulatuses ka Lääne maakonna territooriumile. Vööndi piirid on määratud koordinaatpunktide ja nendevaheliste mõtteliste sirgetega.

Kuuendaks on kaitseala väikseim lahustükk, mis hõlmab Langekare sihtkaitsevööndi. Langekare sihtkaitsevööndisse jääb teistest kaitseala väikesaartest kaugemal kirdes asuv üksik väikesaar nimega Langekare ja seda ümbritsev nelinurkne mereala, mis on piiritletud mõtteliste sirglõikudega. Praegused piirid pärinevad 1998. aastast ja neid ei muudeta. Langekare on suhteliselt looduslikus seisundis linnusaar, kus inimtegevus ei ole vajalik.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (ekspertidid Elle Roosalu, Ave Suija ja Inga Juriado Tartu Ülikoolist, Leiti Kannukene Eesti Loodusmuuseumist, Aivar Leito ja Kuulo Kalamees Eesti Maaülikoolist, Tiit Leito OÜ-st Kivirullija, Rita Miller ja Ivar Jüssi Keskkonnaametist) ning kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Taimo Aasma 2008). Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate looduslike koosluste ja liikide soodsa seisundi, on proportsionaalsed omavahel ning loodusväärtuste olulisuse ja haavatavusega.

Kaitseala jaguneb vastavalt kaitse-eesmärkidele, kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele seitsmeks sihtkaitsevööndiks ja kaheks piiranguvööndiks. Sihtkaitsevööndisse kuuluvad looduskaitse seisukohalt väärtuslikumad looduslikud ja poollooduslikud alad, kus majandustegevus on üldjuhul keelatud. Piiranguvööndisse on jäetud looduskaitse jaoks vähem väärtuslikud alad, kus majandustegevus on lubatud mõningaste piirangutega. Pääaegu kõikide vööndite kaitse-eesmärgid on erinevad.

Väinamere hoiuala ja Hiiumaa laidude maastikukaitseala asetsevad kõrvuti ning kaitsekorra muutmise tõttu muudetakse piire ühises lõigus vastavalt põhikaardile ja maakatastri andmetele. Varem Väinamere hoiualasse kuulunud alasid arvatakse Hiiumaa laidude maastikukaitsealade koosseisu ning varem Hiiumaa laidude maastikukaitsealasse kuulunud alasid Väinamere hoiuala koosseisu. Kokkuvõttes suureneb kaitseala veela Väinamere hoiuala arvel 481 ha võrra.

Senise kaitseala välis- ja vööndite piiri muutmiseks ning kaitsekorra uuendamiseks muudetakse Vabariigi Valitsuse 8. septembri 2005. aasta määrust nr 233 „Hoiualade kaitse alla võtmine Hiiu maakonnas” ja Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. aasta määrust nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” ning tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 27. oktoobri 1998. aasta määrus nr 243 „Hiiumaa laidude maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud kaitsealal viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, välja arvatud inimeste viibimise keelu ajal sihtkaitsevööndis.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud, ning õuemaal. Piirang on vajalik, kuna kaitsealal asuvad väärtuslikud poollooduslikud pärandkooslused ja looduslikud metsakooslused, millele suurt lokaalset mõju avaldavat telkimist ja lõkke tegemist võib lubada vaid selleks määratud kohas või looduskaitse jaoks vähem väärtuslikul alal. Seetõttu saab ka eramaal telkida ja lõket teha vaid kinnisasja omaniku või valdaja ja kaitseala valitseja koostöös leitud kohas. Väljaspool selleks ettevalmistatud ning tähistatud kohta on telkimine ja lõkke tegemine lubatud hooldus- või teadustööde käigus kaitseala valitseja nõusolekul ja kinnisasja omaniku või valdaja loal. Õuemaal telkimiseks või lõkke tegemiseks on keskkonnaseadustiku üldosaseaduse § 35 lõike 1 ja § 36 lõike 1 kohaselt vajalik maaomaniku luba.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel, sest see ei kahjusta tee kõrval asuvaid kaitstavaid kooslusi. Tee mõiste on määratletud teeseaduses. Jalgrattaga sõitmine on jätkuvalt lubatud ka radadel. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning liinirajatiste hooldustöödel ja õuemaal. Õuemaal sõitmine on aeg-ajalt vajalik suvilate ja välibaaside varustamiseks, näiteks küttepuudega, ning miljööväärtuslike hoonete ja rajatiste remontimiseks, samuti õue enda hooldamiseks ning see ei kahjusta üldjuhul kaitstavaid liike ja kooslusi.

Ujuvvahendiga sõitmine kaitseala vetel on lubatud kiirusega kuni 8 sõlme, mis on natuke suurem kiirus kui piirkonnas traditsioonilisel lappaja-tüüpi mootorpaadil. Kaitseala veed on üldjuhul väga madalad ja kiirem sõitmine võib oluliselt kahjustada põhjaelustikku. Pealegi on sealsetes vetes rohkesti kive, kiirem sõit võib ohustada ka veesõidukit ja purunenud veesõiduk või selle mootor võib omakorda kahjustada vee-elustikku. Veesõiduki kiiruse kasvades suureneb ka järellainetuse ja müra häiriv mõju ning otsene oht sulgivatele või toituvatele veelindudele ja puhkavatele hüljestele. Samasugune ujuvvahendiga sõitmise kiirusepiirang on kehtestatud ka keskkonnaministri 20. detsembri 2005. a määruses nr 78 „Hallhülge ja viigerhülge püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”. Tulenevalt looduskaitseaduse § 30 lõikest 3 ei laiene kiirusepiirang järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud sihtkaitsevööndis viibimise keeluajal ja linnujaht, kuna tegu on rahvusvaheliselt olulise linnustiku kaitsealaga. Erand on viibimiskeeluaegne röövulukite (rebaste, kährikute) küttimine kaitseala valitsejaga kooskõlastatud kohtades ja ajal. Varakevadine (enne maikuud) röövulukite küttimine on

vajalik linnustiku kaitse-eesmärgist lähtudes. Talvel mööda jääd laidudele pääsenud väikekiskjad ei lase lindudel pesitsema asuda, rüüstavad pesi, segavad läbirändavate lindude puhkamist ja toitumist ning kui jää sulab, hävitavad laiule lõksu jäänuna kõik linnud, keda suudavad kätte saada. Linnujaht on lubatud üksnes erandina ohjamiskava (nt kormorani) elluviimiseks.

Kaitseala valitseja nõusolekuta ei ole lubatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoimingud, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, seada projekteerimistingimusi, anda ehitusluba või nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba või ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks, ning jahilukeid lisasöötä. Piirangud on vajalikud ala kaitse-eesmärkide saavutamiseks, kooskõlastuse nõue tuleneb looduskaitseaduse § 14 lõikest 1.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on kaitsealal keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud looduskaitseadusega, valdavalt § 14 lõikega 1, ja täpsustatud kaitse-eeskirjaga. Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste seadmine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju kaitstavatel aladel. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, mis loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arenduse huvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1 Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks ning liikide ja nende elupaikade kaitseks. Sihtkaitsevööndite eesmärk on Hiiumaa ja laidude maastike kaitse, Hanikatsi salumetsa sihtkaitsevööndis salumetsa koosluse säilimine, kusjuures kaitstav elupaigatüüp on vanad laialehised metsad (9020*), Laidelahe sihtkaitsevööndis saarte ja mereala ökosüsteemide ning kaitstavate liikide elupaikade kaitse, Laidude sihtkaitsevööndis rannaniitude, kadastike, puiskarjamaade ja puisniitude ning kaitsealuste liikide elupaikade säilitamine ja taastamine ning looduslike metsade ja madalaveeliste rannikelupaikade kaitse, Langekare ja Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndis lindude elupaikade kaitse ning pesitsus- ja rändeage se rahu tagamine, Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis soolakute, rannaniitude ja soostunud niitude ning endiste puiskarjamaade ja puisniitude taastamine ja säilitamine, looduslike metsade ning madalaveelise lahe ja sealse elustiku kaitse, Viigri sihtkaitsevööndis saarte ja mereala ökosüsteemide ja kaitstavate liikide elupaikade kaitse ning niitude, kadastike, endiste puiskarjamaade ja puisniitude taastamine ning säilitamine.

Kaitse-eesmärgi saavutamine Laidude, Salinõmme soolaku ja Viigri sihtkaitsevööndis tagatakse vajalike hooldustöödega ning Hanikatsi salumetsa, Laidelahe, Langekare ja Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndis üksnes loodusliku protsessina.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kalapüük, välja arvatud inimeste viibimise keeluajal. Laidelahe ja Viigri sihtkaitsevööndis on kalapüük lubatud vaid harrastuspüügi vahenditega ja nakkevõrguga, mille silmasuurus ei ületa 200 mm, sest suurema silmaga võrk ohustab viigreid. Viigrite kaitseks ei saa lubada kalapüüki mõrraga, sest Eestis puudub hülgekindla mõrra standard. Iga kord mõrra püügile seadmisel eksperdi kaasamine ei ole samuti otstarbekas. Pealegi on põhiline mõrrapüügi aeg kevadel, kui Laidelahe ja Viigri sihtkaitsevööndis on inimeste viibimine keelatud. Kalapüüki enam kaitseala valitsejaga kooskõlastama ei pea. Kaob Laidelahe sihtkaitsevööndis seni 15. juulist kuni 15. septembrini kaitseala valitseja nõusolekul toimunud traditsiooniline säinapüük veonoodaga, kuna vööndis viibimine on sel ajal liigikaitsealistest eesmärkidest tulenevalt keelatud. Lisandub õigus Laidelahe sihtkaitsevööndis viibida, kalastada ja jahti pidada alates 2. novembrist senise 1. jaanuari asemel.

Senise praktika põhjal on Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis jätkuvalt lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, sest ilma teatud tingimuste täitmiseta võib suurem massiüritus ohustada kaitstavate elupaigatüüpide soodsat seisundit. Hanikatsi salumetsa, Laidelahe, Laidude, Langekare, Soonlepa lahe saarte ning Viigri sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 20 osalejaga rahvaürituse korraldamine, rohkem kui 20 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, sest laidude väiksust arvestades võib suurem rahvaüritus oluliselt kahjustada laiul elustikku. Seni tuli iga viibimine mis tahes kaitsealasel laiul kooskõlastada kaitseala valitsejaga, kuid nii range viibimise kooskõlastamise kohustus on väga töömahukas ega ole osutunud kaitse-eesmärkidest lähtuvalt vajalikuks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Laidude, Salinõmme soolaku ja Viigri sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, metsakoosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud tööd, olemasolevate ehitiste, sh liinirajatiste hooldustööd ning Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd. Kaitseala valitseja nõusolekul ja temaga kooskõlastatud kohas ja ajal on sihtkaitsevööndis lubatud pilliroo ja adru varumine. Nii saab varumist lubada väljaspool lindude pesitsusaega, kas külmast või põuast tahkel pinnasel või tehnikaga, mis pinnast ei kahjusta.

2.5.4.3. Vajalikud tegevused sihtkaitsevööndis

Laidude, Salinõmme soolaku ja Viigri sihtkaitsevööndis on vajaliku tegevusena sätestatud poollooduslike koosluste esinemisaladel nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks heina ja roo niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsariinde kujundamine ja harvendamine ning vaadete avamine. Vaadete avamisena käsitletakse puu- ja põõsariinde kujundamist ning harvendamist. Hooldamist vajavaid poollooduslike kooslusi on kaitsealal üle 300 ha, taastamist vajavaid umbes 140 ha. Laidude sihtkaitsevööndis asuvatel nüüdseks ligi pool sajandit püsiasustuseta Saarnaki ja Hanikatsi laiul on Eesti suurimad meretagused järjepidevalt niidetud niidukooslused (vastavalt ligi 24 ha ja 11 ha).

2.5.4.4. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on üldjuhul keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine kaitseala loodusväärtusi ohustavas koguses või moel. Keelatud majandustegevuse all peetakse silmas suurtootmist või tööstust, mitte aga poollooduslike koosluste säilimiseks vajalikke töid, kaitseala tutvustamist või kaitse-eeskirjaga lubatud kalapüüki, jahipidamist, pilliroo ja adru varumist. Looduskaitseseaduse järgi ei loeta poollooduslike koosluste säilitamiseks vajalikku tööd majandustegevuseks.

Seni oli Laidude ja Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis lubatud tootmisotstarbeta ehitiste rajamine kaitseala tarbeks, sest eelmise kaitse-eeskirja koostamise ajal polnud maid tagastatud ja puudus surve ehitustegevuseks eramaal. Uue kaitse-eeskirjaga täpsustatakse ehitamist kaitsealal, sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis. Tulenevalt looduskaitseseaduse § 30 lõike 2 punktist 3 on keelatud uute ehitiste püstitamine, kuid erandina on kaitseala valitseja nõusolekul Laidude ja Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis lubatud tootmisotstarbeta rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Need on külastuse korraldamiseks ja poollooduslike koosluste hooldamiseks vajalikud rajatised nagu infotahvlid, kojandused ehk kaandud (ülepääsud taradest), karjaaedikud jms. Laidude sihtkaitsevööndis on poollooduslike koosluste hooldamiseks lubatud olemasolevatele vundamentidele traditsiooniliste ehitiste püstitamine. Traditsiooniliste ehitiste all mõeldakse kalurionne ja muid ehitisi, mis on selles sihtkaitsevööndis ajalooliselt esinenud. Seal tuleb taastada hoonete endisaegne välisilme, suurus ja proportsioonid ning ehitamine on lubatud üksnes tänapäevani säilinud vundamentidel, mida on Laidude sihtkaitsevööndis paarikümne ringis. Nii saab võimalikuks ka eramaal karjaaedade ja laagriplatside ehitamine, kunagiste võrgukuuride ja kalurionnide ning koos sellega traditsioonilise maastiku taastamine, kusjuures kaitseala valitseja saab jälgida, et ehitustegevus ei satuks vastuollu kaitseala eesmärkidega. Endisaegse suuruse ja välisilmega vaid vanadel olemasolevatel vundamentidel taastatavaid väikehooneid nimetatakse tinglikult kalurionnideks. Kunagi oli selliseid onne laidudel kümneid ja nad olid pärandkultuuri oluliseks osaks väikesaarte maastikus, kuid tänapäeval ei ehitata neid enam kalapüügi, vaid poollooduslike koosluste hooldamise tarbeks. Ainus säilinud kalurionn asub Suur-Pihlakarel. Kuigi praegu ei ole otsest vajadust ette näha, on kaitse-eeskirjaga jäetud võimalus püstitada vajaduse korral tootmisotstarbeta ehitisi kaitseala tarbeks riigimaal. Kaitseala valitseja nõusolekul toimuv ehitustegevus on erandina lubatud ka ranna ehituskeeluvööndis ja lisaprotseduurid pole ehituskeeluvööndi vähendamiseks enam vajalikud.

Kaitsealuste liikide häirimise vältimiseks on korrigeeritud inimeste viibimise piirangute aegu. Kui seni võis ilma kaitseala valitseja nõusolekuta kaitsealustel laidudel viibida ebamäärasel ajal jääkatte tekkimisest jääkatte lagunemiseni, siis edaspidi on viibimiskeelu ajad fikseeritud kuupäevade ja vööndite kaupa ning väljaspool neid keeluaegu ei pea väiksemad kui 20-liikmelised inimgrupid oma viibimist kaitsealal enam kooskõlastama. Lindude pesitsus- ja rändeage rahu tagamiseks on inimeste viibimine Laidude sihtkaitsevööndi väiksematel laidudel (Auklaiul, Öakse laiul ja Suur-Pihlakarel), Langekare ning Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndis keelatud 1. aprillist kuni 15. juulini. Inimeste viibimiskeelu ajal võib sihtkaitsevööndis erandina teha kaitse-eeskirjaga lubatud töid, näiteks viia lambaid Öakse laiule või küttida varakevadel kaitseala valitseja nõusolekul röövulukeid. Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndis asendub senine erand, et Salinõmme küla elanikel on lubatud sihtkaitsevööndi veealalt läbi sõita aasta ringi, kõigile kehtiva geograafiliselt täpsema erandiga, et viibimiskeeld ei laiene veealalt läbisõidule mootorita, elektrimootoriga või

seisatud sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga läbi Härglaiu silma, Valgekare ja Salinõmme poolsaare vahelt ning Õakse ja Suur-Pihlakare vahelt. See võimaldab randlastel kodukandis liikuda, mis on eriti oluline tugevama tuule või tormi ajal, kuid ei tohiks üleliia häirida pesitsevaid linde. Viigrite kaitseks häirimise eest kevadistes karvavahetuspaikades on Viigri sihtkaitsevööndis, sh Kõrgelaiu rannikul, keelatud inimeste viibimine 1. aprillist kuni 1. juunini. Rahu tagamiseks merikotkale pesitsuse ajal ning viigritele poegimise ja poegade kasvatamise ajal on Laidelahe sihtkaitsevööndis kui viigrite jaoks Eestis kõige olulisemas elupaigas inimeste viibimine keelatud alates 14. veebruarist (mis on kolm päeva senisest hilisem) kuni 1. novembrini. Senine 15. juulist kuni 15. septembrini kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul viibimise luba kaob ja 1. jaanuarist 10. veebruarini kaitseala valitseja nõusolekuta viibimise võimalus asendub edaspidi pikema perioodiga 2. novembrist 13. veebruarini. Kevadise karvavahetuse ajaks on viigripojad juba sündinud ja viigrid vajavad pisut laiemat territooriumi, kus segamatult karva vahetada. Kui karvavahetuse periood möödab, ei ole enam põhjust viigrite pärast nii suurel alal (Viigri sihtkaitsevööndis) inimeste viibimist keelata, piisab, kui keeld jätkub vaid Laidelahe sihtkaitsevööndis. Looduskaitseeaduse § 30 lõike 3 kohaselt ei laiene inimeste viibimise keeld järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on kaks piiranguvööndit. Passi piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Soonlepa lahe piiranguvööndi kaitse-eesmärk on madalaveelise lahe ja sealse elustiku, sh rändlindude kaitse.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud erisusi. Lubatud on kalapüük ja rahvaürituste korraldamine, sealjuures on väljaspool õuemaad rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Roo varumine külmumata pinnaselt on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Külmunud pinnaselt roo varumine ei kahjusta enamasti pinnast, samuti ei pesitse sel ajal veel linnud, kuid muul ajal on suur oht, et rikutakse pinnast või tapetakse roostikus pesitsevate lindude järglased. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud rajatiste rajamine ning veekogude veetaseme ja rannajoone muutmine. Selline kaitsekord annab võimaluse seada tingimusi euroopa naaritsa püsielupaigaks oleva Suuremõisa jõe suudme puhastamiseks või süvendamiseks, aga ka väikeste paadilautrite rajamiseks. Passi piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ehitiste püstitamine kaitseala või kinnistu tarbeks, sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis. Selline regulatsioon on vajalik kunagise Passi talu osaliseks taastamiseks ning kariloomadele varjualuste ja söödaplatside ehitamiseks, et kindlustada naabruses asuva Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndi poollooduslike koosluste hooldamine.

2.5.5.3. Vajalikud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on poollooduslike koosluste esinemisaladel (umbes 3 ha) nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik heina ja roo niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ning harvendamine.

2.5.5.4. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, uuendusraie, biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud õuemaal, ning puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Need tegevused ohustavad otseselt elustiku mitmekesisust ja maastikuilmet, mis on Passi piiranguvööndi kaitse-eesmärgid. Veerežiimi muutmine on üldiselt olulise keskkonnamõjuga tegevus, mis kutsub esile ebasoovitavaid muutusi kooslustes ja kaitsealuste liikide elupaikades. Maavara kaevandamise piirang on vajalik maastikuilme ja koosluste säilitamiseks. Puhtpuistute kujundamise, energiapuistute rajamise ja uuendusraie piirang on vajalik metsade elustiku mitmekesisuse säilitamiseks. Vajadus uuendusraieks piiranguvööndis sisuliselt puudub, sest ainus metsatukk on 1,3 ha suurune 1966. a vagukultuurina rajatud männikultuur, mis nüüdseks on valdavalt hukkunud. Looduskaitseeadus ei sea piiranguvööndis piiranguid sanitaarraiele, mistõttu hukkunud männikultuuri saab ära koristada ning asemele kujundada puiskarjamaa, sest ala on juba praegu karjatatava ala sees. Puidu kokku- ja väljaveo keelamine külmumata pinnaselt hoiab ära pinnase võimaliku kahjustamise, kuna valdavalt on tegemist märja ja pehme pinnasega. Kuna igal talvel ei külmu pinnas piisavalt kõvaks, on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, kui pinnas seda võimaldab. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine väljaspool õuemaad on keelatud, et mitte vähendada elustiku mitmekesisust ega kahjustada ökosüsteemi.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 01.–18. oktoobrini 2010. a Keskkonnaameti Kärkla kontoris, Salinõmme kontoris ja Pühalepa Vallavalitsuses. Avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu toimumisajast teatati 28. septembril 2010. a Ametlikes Teadaannetes, 30. septembril 2010. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja 28. septembril 2010. a kohalikus ajalehes Hiiu Leht.

Looduskaitseeaduse § 9 kohase kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti 42-le kaitsealal paikneva kinnisasja omanikule, Hiiu Maavalitsusele, Pühalepa Vallavalitsusele ja Riigimetsa Majandamise Keskusele uue kaitse-eeskirja koostamise teade tähtkirjaga. Kirjad sisaldasid teavet avaliku väljapaneku ja arutelu toimumise aja ja koha kohta ning teadet, et kui pretensioone ega ettepanekuid ei esitata, loetakse, et kinnisasja omanik või asutus on kaitse-eeskirja kooskõlastanud. Saadetud teadetest ei jõudnud adressaatideni kaks kirja, nende kinnisasja omanike teavitamiseks avaldati teade 06. detsembril 2010. a Ametlikes Teadaannetes ja 03. detsembril 2010. a ajalehes Postimees. Oma arvamuse on kirja teel esitanud katastriüksuste 63902:001:2870, 63902:001:0452 ja 63902:001:2433 omanik, 63902:001:0558, 63902:001:0559, 63902:001:0560 ja 63902:001:0564 omanik, 63902:001:4101 ja 63902:001:4102 kaasomanikud, 63902:001:3231, 63902:001:3232, 63902:001:3233 ja 63902:001:0304 omanik, 63902:001:4161 kaasomanikud, 63902:001:0546 omanik, 63902:001:4161, 63902:001:0577 ja 63902:001:0578 kaasomanik, 63902:001:0049 omanik ning katastriüksuste 63902:001:4050 ja 63902:001:2350 omanik.

Lisaks avaldasid kaitse-eeskirja kohta arvamust Pühalepa Vallavalitsus ja Keskkonnainspektsiooni Lääne regiooni Hiiumaa büroo.

Pärast kirjadele vastamist toimus 21. oktoobril 2010. a Kärldas Hiiu Maavalitsuse majas

avalik arutelu, kus osales 25 inimest (sh 7 Keskkonnaameti ja Keskkonnaministeeriumi töötajat). Avalikustamisel tutvustati kaitseala piiride ja kaitsekorra muudatusi, kaitse-eeskirja eelnõu ning vastavalt kaitseala välispiiri muutumisele ka piirneva Väinamere hoiuala piiri muutumist.

Esitatud ettepanekud

Ettepaneku esitaja	Ettepanek	Menetleja otsus
Katastriüksuste Mäelao (63902:001:2870), Rohula (63902:001:0452) ja Keskküla (63902:001:2433) omanik	1. Muuta sihtkaitsevööndi välispiiri Mäelao kinnistul nii, et endised põllud ja taluõu jääksid sihtkaitsevööndist välja ning sinna oleks võimalik püstitada loomapidamisehitisi, et karjatada loomi Salinõmme soolakul.	Arvestada ettepanekut ja moodustada Passi piiranguvöönd (3,8 ha), kuna Mäelao kinnistule jäävatel endistel põldudel ja taluõuel ei esine kaitseala eesmärgiks seatud liikide elupaiku ja eesmärgiks seatud kooslusi ning nimetatud maa-ala kaitset on võimalik tagada piiranguvööndi režiimiga.
Pühalepa Vallavalitsus	2. Muuta Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndi piiri Kalgi külas Mäelao kinnistul ja muuta endise taluhoonestuse koht piiranguvööndiks, kus kaitseréžiim lubab hoonestust taastada.	Arvestada ettepanekut ja moodustada Passi piiranguvöönd (3,8 ha; vt ka 1. ettepanekut).
Pühalepa Vallavalitsus	3. Muuta eelnõu § 9 lõike 1 punkti 2 selliselt, et Salinõmme soolaku, Laidude ja Viigri sihtkaitsevööndis oleks ka eramaadel lubatud kaitsekorralduskavas kavandatud tootmisotstarbeta ehitiste (maastikuhooldajate jaoks traditsioonilise kalurionni ilmega väikeehitiste, vaateplatvormide, kuivkäimlate, katusealuste jne) rajamine.	Arvestada ettepanekut. Lubada kaitseala valitseja nõusolekul poollooduslike koosluste hooldamiseks Salinõmme soolaku ja Laidude sihtkaitsevööndis (sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis) tootmisotstarbeta rajatiste püstitamist kaitseala tarbeks ning poollooduslike koosluste hooldamiseks Laidude sihtkaitsevööndis olemasolevatele vundamentidele traditsiooniliste ehitiste püstitamist, sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis.
Katastriüksuste Loopsu (63902:001:0558), Uuetalu (63902:001:0559), Otsanuki (63902:001:0560) ja Vähe-Saarnaki (63902:001:0564) omanik, Saarnaki (63902:001:4101 ja	4. Jätta eelnõu § 9 lõike 1 punkti 2 lõpust ära sõna „riigimaal”, st tähendab lubada võrdseid võimalusi nii riigimaal kui ka eramaal.	Arvestada ettepanekut. Lubada ka eramaal kaitseala valitseja nõusolekul Laidude sihtkaitsevööndis olemasolevatele vundamentidele traditsiooniliste ehitiste püstitamist, sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis, poollooduslike koosluste hooldamiseks (vt ka

<p>63902:001:4102) neli kaasomanikku, Uus-Pihla (63902:001:3231), 63902:001:3232, 63902:001:3233) ja Saare (63902:001:0304) omanik, Saarnak Antoni (63902:001:4161) kolm kaasomanikku, Paargu (63902:001:0546) omanik ning Saarnak Antoni (63902:001:4161), Rehe (63902:001:0577) ja Mäeotsa (63902:001:0578) kaasomanik ning Vesiotsa (63902:001:0049) omanik</p>		<p>3. ettepanekut).</p>
<p>Katastriüksuste Ida-Hanikatsi (63902:001:4050) ja Lääne-Hanikatsi (63902:001:2350) omanik</p>	<p>5. Eelnõu § 9 lõike 1 punkt 2 sõnastada selliselt, et uute ehitiste püstitamine saaks toimuda ka kaitsekorralduskavas nimetatud tegevuse alusel.</p>	<p>Ettepanekut ei saa arvesse võtta, sest kaitsekorralduskavas ei saa kavandada tegevust, mida kaitse-eeskiri ei luba ja mida looduskaitseeadus keelab (kuid vt ka 3. ja 4. ettepanekut).</p>
<p>Katastriüksuste Ida-Hanikatsi (63902:001:4050) ja Lääne-Hanikatsi (63902:001:2350) omanik</p>	<p>6. Eelnõu § 11 punkti 3 lisada järgmised sõnad: „pärandkultuuri objektide kaardistamine, taastamine ja eksponeerimine”.</p>	<p>Ettepanekut ei saa otseselt arvestada, sest vajaliku tegevusena saab kaitse-eeskirjas nimetada vaid looduskaitseeaduse § 17 ja § 30 lõikes 4 nimetatud kaitstava loodusobjekti säilitamiseks vajalikku tegevust. Kuid ühe kaitse-eesmärgina lisatakse kaitse-eeskirja eelnõusse pärandkultuuriobjektide kaitse (pärandkultuuriobjektide kaitseks vajalikku tegevust käsitletakse kaitsekorralduskavas).</p>
<p>Kalurid</p>	<p>7. Võimaldada ka edaspidi kevadist kalapüüki Hanikatsist lõunas, kavandatava Viigri sihtkaitsevööndi lääneosas.</p>	<p>Ettepanekut ei saa arvesse võtta, sest pole teada mörrakoha täpseid koordinaate ning samuti ei saa inimeste viibimise kevadist keeluaega Viigri sihtkaitsevööndis rohkem</p>

		lühendada, kuna see ohustaks viigreid ja kaotaks sihtkaitsevööndi moodustamise mõtte (vt ka 13. ettepanekut).
Keskkonnainspeksioon	8. Muuta eelnõu § 4 lõike 4 algust järgmiselt: „Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel”. Põhjuseks on asjaolu, et kusagilt ei selgu, millised on need teed, mis on sõitmiseks ette nähtud.	Arvestada ettepanekut ja jätta ära sõnad „mis on sõitmiseks ette nähtud”, sest selline piirang on ebamäärane ja tekitab segadust.
Keskkonnainspeksioon	9. Muuta eelnõu § 4 lõike 5 sisu selliselt, et ujuv vahendiga sõitmine kiirusega üle 5 sõlme on lubatud vaid järelevalve- ja päästetöödel, sest muul juhul pole selleks põhjust.	Ettepanekut ei saa arvesse võtta, sest see on vastuolus looduskaitseeaduse § 30 lõikega 3. (Lubatud kiirus tõstetakse 8 sõlmele, nagu on hüljeste püsielupaikade kehtivas kaitse-eeskirjas.)
Keskkonnainspeksioon	10. Sõnastada eelnõu § 9 lõike 1 punkt 1 järgmiselt: „Sihtkaitsevööndis on keelatud: 1) majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud § 10 lõikes 1 ja lõike 3 punktis 6 ning § 10 lõikes 1 ja lõike 3 punktis 6 lubatud tegevus”. Põhjuseks asjaolu, et viidatud tegevus on majandustegevus ja seotud loodusvarade kasutamisega.	Arvestada ettepanekut ja sõnastada eelnõu asjaomane punkt järgmiselt: „sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud käesolevas määruses lubatud juhtudel”.
Keskkonnainspeksioon	11. Sõnastada eelnõu § 9 lõike 1 p 2 järgmiselt: „(1) Sihtkaitsevööndis on keelatud: 2) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis tootmisotstarbeta rajatise rajamine külastuse korraldamiseks ja poollooduslike koosluste hooldamiseks; 3) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul Laidude ja Viigri sihtkaitsevööndis kalurionnide taastamine olemasolevatel vundamentidel külastuse korraldamiseks ja	Võtta ettepanek põhimõtteliselt arvesse ning sõnastada lõik eelnõus järgmiselt: „Keelatud on uute ehitiste püstitamine, välja arvatud: 1) kaitseala valitseja nõusolekul Laidude ja Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndis (sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis) tootmisotstarbeta rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks; 2) kaitseala valitseja nõusolekul Laidude sihtkaitsevööndis olemasolevatele vundamentidele traditsiooniliste ehitiste rajamine, sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis, poollooduslike koosluste hooldamiseks; 3) tootmisotstarbeta ehitiste

	poollooduslike koosluste hooldamiseks”.	püstitamise kaitseala tarbeks riigimaal, sealhulgas ranna ehituskeeluvööndis”. (Vt ka 3. ja 4. ettepanekut.)
Keskkonnainspeksioon	12. Sõnastada eelnõu § 9 lõike 2 p 1 järgmiselt: „Soonlepa lahe saarte sihtkaitsevööndis 01. aprillist kuni 15. juulini. Keeld ei laiene veealalt läbisõidule elektrimootoriga ja seisva sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga läbi Härglaiu silma, Valgekare ja Salinõmme poolsaare vahelt ning Öakse ja Suur-Pihlakare vahelt”.	Arvestada ettepanekut, sest seisev mootor või elektrimootor ei tekita linde häirivat müra, ning lisada eelnõusse, et erandina ei kehti keeld ka elektrimootoriga ja seisatud sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga läbisõidule.
Keskkonnainspeksioon	13. Sõnastada eelnõu § 10 lõige 1 järgmiselt: „Sihtkaitsevööndis on lubatud kalapüük, kusjuures Viigri ja Laidelahe sihtkaitsevööndis on kalapüük lubatud üksnes nakkevõrguga, mille silmasuurus ei ületa 200 mm”.	Arvestada ettepanekut, sest nakkevõrk, mille silmasuurus ei ületa 200 mm, ei ohusta viiherhülgeid (vt ka 7. ettepanekut).
Arutelul küsimuse esitaja	Arutelul esitatud ettepanek	Arutelul antud vastus ja tulemus
Ingrid Saarnak	Võimaldada väikekiskjate küttemist Öakse laiul liikumiskeelu ajal lindude kaitseks.	Seletuskirjas üle vaadata ja muuta jahipidamist selgitavat osa. Kaitseala valitseja nõusolekul teostatav linnustiku kaitse-eesmärgist lähtuv varakevadine röövulukite kütmine laidudel on kaitse-eeskirjaga lubatud (§ 12 lg 3).

Kaitse-eeskirja uus avalik väljapanek toimus 01.–14. oktoobrini 2012. a Keskkonnaameti Kärkla kontoris, Pühalepa Vallavalitsuses ja Ridala Vallavalitsuses. Avaliku väljapaneku ajast, vastuväidete ja ettepanekute esitamise tähtajast ning avaliku arutelu toimumise ajast teatati 24. septembril 2012. a Ametlikes Teadaannetes ja üleriigilise levikuga ajalehes Eesti Päevaleht, 22. septembril 2012. a Lääne maakonna kohalikus lehes Lääne Elu ning 25. septembril 2012. a Hiiu maakonna kohalikus ajalehes Hiiu Leht. Teade avaldati veel Keskkonnaameti, Pühalepa Vallavalitsuse ja Ridala Vallavalitsuse kodulehel.

Kaitse-eeskirja eelnõu uuest avalikust väljapanekust ja avaliku arutelu toimumisajast teatati ning edastati menetlusmaterjalid e-postiga Ridala Vallavalitsusele 21. septembril 2012. a ja käsipostiga 26. septembril 2012. a Pühalepa Vallavalitsusse viidi menetlusmaterjalid käsipostiga 27. septembril 2012. a. Enne e-kirja ja materjalide vallamajja viimist teavitati mõlemat vallavalitsust telefonitsi. Kinnisasja omanikule (Mäelao maaüksus, katastritunnusega 63902:001:2870), kelle maal eelmise avalikustamise käigus kaitseala tzoneering muutus, saadeti e-kiri koos menetlusmaterjalide ning teatega avaliku väljapaneku aja, vastuväidete ja ettepanekute esitamise tähtaja ning avaliku arutelu toimumise aja kohta 27. septembril

2012. a. Mäelao maaüksuse omanikku teavitati isiklikult ka telefonitsi ning kinnisasja omanik teatas 29. septembril 2012. a e-kirjaga, et nõustub uue kaitse-eeskirjaga.

Vastuväidete ja ettepanekute esitamise tähtpäevaks 15. oktoobriks 2012. a ei laekunud ühtegi vastuväidet ega ettepanekut. Avalikul arutelul 18. oktoobril 2012. a Keskkonnaameti Kärkla kontoris osales kokku kuus inimest, neist kolm Keskkonnaametist. Avalikustamisel tutvustati kaitseala piiride ja kaitsekorra muudatusi, kaitse-eeskirja eelnõu ning vastavalt kaitseala välispiiri muutumisele ka piirneva Väinamere hoiuala piiri muutumist. Avalikul arutelul ei esitanud keegi kaitse-eeskirja eelnõu kohta vastuväiteid või ettepanekuid.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50);
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktiga 66 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Väinamere linnuala ja lisa 1 punkti 2 alapunktiga 517 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Väinamere loodusala. Hiiumaa laidude maastikukaitseala on osa Väinamere linnu- ja loodusalast, mistõttu tuleb Hiiumaa laidude maastikukaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Väinamere loodusala on Natura 2000 võrgustiku alaks kinnitatud Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. aasta otsusega 2008/24/EÜ, millega võetakse vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 7. novembri 2013. aasta rakendusotsusega 2013/742/EL, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade seitsmes ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga C(2013) 7361 all, ELT L 350, 21.12.2013 lk 555–758).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt rakendavad liikmesriigid vajalikke meetmeid, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslike ja puhkeaja veetmisega seotud

vajadusi. Hiiumaa laidude maastikukaitsealal on oluliseks kaitse-eesmärgiks mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek Väinamere loodusala piiri muutmiseks. Väinamere loodusala piiri muutmisel lisandub Natura 2000 võrgustiku alade hulka Salinõmme soolaku sihtkaitsevööndi loodeosas 3,9 ha riigimaad. Loodusala osakaal suureneb 3,8 ha võrra kinnistul Hiiumaa laidude maastikukaitseala 3 (63902:001:0755) ja 0,1 ha võrra kinnistul Kärkla metskond 54 (63902:001:1060).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrusega täpsustatakse kaitseala kaitse-eesmärke ja tsoneeringut, mis aitab kaasa väärtuslike koosluste ja liikide säilimisele ning nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Hiiumaa laidude maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Looduskaitsealade piirangute kehtestamisel lähtutakse loodusväärtustest ja sellest, kus need esinevad. Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üheks eesmärgiks saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuarist. Uuendatud Hiiumaa laidude maastikukaitseala tõttu suureneb kohaliku valla eelarvesse laekumata maamaks 60 eurot. Otseselt määruse jõustumisest tingitud kohalikele vallale laekuva maamaksusumma vähenemine on arvestuslikult vaid 10,55 eurot aastas, sest kaitseala maismaapind suureneb valdavalt merepõhjast kerkinud maakatastrisse kandmata maa arvel ega lähe seni maa maksustamisel arvesse, ning moodustatava Passi piiranguvööndi maalt hakatakse edaspidi maksma (seni oli see maa maamaksust vabastatud) maamaksu 50% ulatuses, sest kaitsekord muutub seal leebemaks.

Kaitstaval loodusobjektil on võimalik taotleda toetust poolloodusliku koosluse hooldamiseks, mida rahastatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 65 lõikes 1 nimetatud Eesti maaelu arengukava 2014–2020 kohaselt Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD). Arengukava järgi on kogu perioodi poollooduslike

koosluste hooldamise toetuse eelarveks kavandatud 40 miljonit eurot. Kaitsealal on karjatamist vajavaid poollooduslikke kooslusi 175 ha ja niitmist vajavaid 35 ha, sh puisniite 5,6 ha. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 185,98 eurot hektari kohta, puisniitude puhul 238,07 eurot hektari kohta. Taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi on 208 ha ning kehtivad taastamise toetusmäärad on vahemikus 179–435 eurot ha kohta, sõltuvalt kooslusel tõrjutavast materjalist (roog või võsa), pinnast (tasane või mätastunud) ning võsa kõrgusest ja tihedusest. Laidudel asuvate koosluste taastamiseks ja hooldamiseks tuleb lisaks toetada koosluste taastajate ja hooldajate merevedu umbes 7000 euroga aastas, sest merevedu on kallid ning kõigil hooldajatel-taastajatel ei ole sobivaid veesõidukeid (näiteks parve niitmistehnika ja kariloomade veoks). Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega täiendavaid kulusid, kuna hooldatava ala maht sellega ei suurene.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa toetust on õigus taotleda sihtkaitsevööndis pindalale 51,2 ha ja moodustatavas piiranguvööndis pindalale 1,5 ha. Toetuse määr on piiranguvööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 60 eurot aastas ning sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Erametsamaa toetusega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega täiendavaid kulusid, kuna erametsamaa ala ei suurene.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 on kinnisasja omanikul õigus pärast kaitse-eeskirja kinnitamist algatada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, riigile omandamist kinnisasja harilikule väärtusele vastava tasu eest. Kaitseala kaitse-eeskirja menetlemise ajal ei ole laekunud ühtegi ettepanekut maa riigile omandamise kohta, küll on selliseid avaldusi laekunud varem. Kuna ühelgi eraomandis oleval kinnistul kaitsekord rangemaks ei muutu, pigem vastupidi, siis määruse jõustumine maa riigile omandamise kohustust ei tekita.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist. Samal ajal kõnesoleva määruse jõustumisega tuleb jõustada ka Vabariigi Valitsuse 8. septembri 2005. a määruse nr 233 „Hoiualade kaitse alla võtmine Hiiu maakonnas” ja 28. veebruari 2006. a määruse „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” muutmine, sest muutub Hiiu- ja Lääne maakonnas maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala vaheline piir Hiiu ja Lääne maakonnas. Vabariigi Valitsuse 8. septembri 2005. a määrusega nr 233 „Hoiualade kaitse alla võtmine Hiiu maakonnas” muutmiselega muudetakse Väinamere hoiuala piiri ka Sarve maastikukaitsealaga piirnevas osas.

Riigieelarve strateegia perioodi jooksul kulude maht oluliselt ei muutu.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Üldkorralduse tunnustele vastavad määruses need sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud

ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Kultuuriministeerium on eelnõu kooskõlastanud, ülejäänud ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister